

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO FAKULTETAS
KALBŲ, LITERATŪROS IR VERTIMO STUDIJŲ INSTITUTAS

Dovydas Saldis

**IRONIJA SIGITO PARULSKIO PROZOS RINKTINĖJE „PATYS
GRAŽIAUSI SAPNAI APIE KELIĄ“**

MAGISTRO DARBAS

Lietuvių literatūra ir kūrybinis rašymas (valstybinis kodas 6211NX022)

Darbo vadovas (-ė) _____
(pedagoginis v., mokslo l., vardas ir pavardė)

Magistrantas (-ė) _____

Kaunas, 2025

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. IRONIJA IŠ RETORINĖS IR FILOSOFINĖS PERSPEKTYVOS	5
1.1. Ironija retorikoje	5
1.2. Filosofinė ironijos samprata	8
2. IRONIJOS RAIŠKA SIGITO PARULSKIO PROZOS RINKTINĖJE	15
2.1. Ironija Sigito Parulskio prozoje: retorinė perspektyva	16
2.2. Komiškumo raiška per ironiją Sigito Parulskio prozoje.....	20
2.3. Sokratiškoji ironija Sigito Parulskio prozoje.....	22
2.4. Suvaldyta ironija ir autoironija Parulskio prozoje	25
2.5. Istorinės praeities analizavimas per ironiją Sigito Parulskio prozoje.....	28
IŠVADOS.....	33
SUMMARY	34
LITERATŪRA.....	36

IVADAS

Sigitas Parulskis - lietuvių poetas ir eseistas, dramaturgas ir literatūros kritikas, daugelio literatūros premijų laureatas. Literatūros kritikė ir filosofė Jūratė Baranova kaip pirmą Parulskio eseistikos kūrybos „pėdsaką“ būtent ir įvardija autoironiją ir paradoksą¹. Net ir pats Parulskis yra apibūdinęs savo kūrybą kaip turinčią didelę ironijos ir autoironijos dozę². Dideli ironijos kiekiai tampa tarsi autoriaus vizitine kortele ir todėl dažnai įvardijama ir kaip *parulskiška* ironija. Tačiau autoriaus kūryboje tai tarnauja ir kaip įrankis mąstyti apie gyvenimą ir kelti klausimus, susijusius su kasdienybe, morale ar netgi kultūra ir egzistencija. Panašų ironijos suvokimą ir apibrėžimą galima rasti atsigręžus į senovės graikų literatūrą ir filosofiją. Ironija yra naudojama ir kaip stiliaus priemonė. Sigitas Parulskis ir pats pažymi, kad jam ypač svarbus yra stilius, nes tai yra skiriamasis rašytojo požymis. Jis padeda išsiskirti iš kitų kūrėjų³. Pats autorius knygos *Patys gražiausi sapnai apie kelią* tekste *Apie istoriją* rašo: „Nekuriu istorijos patogiam skaitymui, tai komercinio konvejerio, o ne literatūros, kuri man patinka, užduotis“⁴.

Temos aktualumas, naujumas, tyrimo reikšmė. Ironija iš filosofinės perspektyvos yra nagrinėta moksliniuose straipsniuose ir knygose. Kalbant apie Sigito Parulskio kūrybą, ironijos elementas ten yra gan dažnai pastebimas ir akcentuojamas recenzijose. Ironijos elementą Sigito Parulskio kūryboje moksliniuose darbuose yra nagrinėję Marijus Šidlauskas⁵ ir Jūratė Baranova⁶. Tačiau Parulskio kūryba nenagrinėta moksliniuose darbuose kartu tiek iš retorinės, tiek iš filosofinės pusės. Be to, moksliniam darbui yra pasitelkiami ankščiau netyrinėti autoriaus kūriniai.

Tyrimo objektas – Sigito Parulskio proza. Ironijos apraiškų yra ieškoma autoriaus knygoje *Patys gražiausi sapnai apie kelią* (analizuojamas 2025 metų leidimas). Ši rašytojo knyga pasirinkta kaip tiriamoji **darbo medžiaga**.

Darbo tikslas – išanalizuoti ironijos raišką Sigito Parulskio prozos kūrinuose. Tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) apibūdinti ironijos sampratą retorikoje;
- 2) apibrėžti ironijos sampratą filosofijoje;
- 3) atskleisti, kaip ironija yra vartojama Sigito Parulskio prozos rinkinyje *Patys gražiausi sapnai apie kelią*;

¹ BARANOVA, J. Sigito Parulskio pasakotojų pėdsakais. *Metai*. 2005. Prieiga internete: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=14003#sdfootnote1sym> (žiūrėta 2025 03 15).

² Ten pat.

³ LIETUVOS NACIONALINIS RADIJAS IR TELEVIZIJA. Ar įmanoma surasti kelią į kančios įveiką? *Homo cultus. Paribio pokalbiai*. 2025. Prieiga internete: <https://www.youtube.com/watch?v=K96XIWYTKFQ> (žiūrėta 2025 02 12).

⁴ PARULSKIS, S. *Patys gražiausi sapnai apie kelią*. Vilnius: Tyto Alba, 2025, 119.

⁵ ŠIDLAUSKAS, M. *Krikščionybė ir šiuolaikinė lietuvių literatūra*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018, 383-397. Prieiga internete: <https://www.lituanistika.lt/content/92464> (žiūrėta 2025 05 16).

⁶ BARANOVA, J. Sigito Parulskio pasakotojų pėdsakais. *Metai*. 2005. Prieiga internete: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=14003#sdfootnote1sym> (žiūrėta 2025 03 15).

Tyrimo metodologija. Darbe taikomi bendramoksliniai rašymo būdai: aprašymas, interpretacija, analizė, lyginimas. Darbe remiamasi R. Koženiauskiene⁷, Kvintiliano⁸, M. Greeno⁹, H. Bergsono¹⁰, V. Bachmetjevo¹¹, C. Colebrook¹² darbais.

Darbo struktūra. Darbas pradedamas įvadu. Toliau yra pateikiama teorinė darbo dalis, kuri išskirstyta į dvi atskiras dalis.

Pirmoje teorinės dalies potemėje *Ironija retorikoje* gilinamasi į teorinius šaltinius, kuriuose kalbama apie ironiją ir jos naudojimą retorikoje, jais remiantis apžvelgiama, kuo ironijos naudojimas gali būti naudingas. Be to, pristatomos pagrindinės sąvokos, susijusios su ironijos tema ir apžvelgiamos ironijos teorijos, susiję su komunikacija.

Antroji teorinės dalies potemė *Filosofinė ironijos samprata* skirta apžvelgti, kaip ironija buvo traktuojama iš filosofinės pusės skirtingais istoriniais laikotarpiais ir kodėl ji buvo naudojama. Remiantis šaltiniais potemėje plačiau kalbama apie sokratišką ironiją, trumpai aprašomas vokiečių romantikų ironijos suvokimas. Galiausiai potemėje yra įvedama suvaldytos ironijos ir „kartuvių humoro“ (*gallows humor*) sąvokos, pateikiami jų paaiškinimai, pavyzdžiai ir kur šios sąvokos gali būti naudojamos.

Praktinėje darbo dalyje yra pristatomas tyrinėtas autoriaus prozos rinkinys *Patys gražiausi sapnai apie kelią* ir ten spausdinti tekstai, trumpai pristatomi knygos skyriai. Praktinė darbo dalis yra suskirstyta į penkias potemes: *Ironija Sigito Parulskio prozoje: retorinė perspektyva*, *Komiškumo raiška per ironiją Sigito Parulskio prozoje*, *Sokratiškoji ironija Sigito Parulskio prozoje*, *Suvaldyta ironija ir autoironija Sigito Parulskio prozoje* ir *Istorinės praeities analizavimas per ironiją Sigito Parulskio prozoje*.

Darbo pabaigoje yra pateikiamos išvados, santrauka anglų kalba ir literatūros sąrašas.

⁷ KOŽENIAUSKIENĖ, R. *Retorika: iškalbos stilistika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2001. 245-250

⁸ QUINTILIAN. *Institutio Oratoria*. Book VIII. 1920. 303-335. Prieiga internete:

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Quintilian/Institutio_Oratoria/8B*.html (žiūrėta 2025 02 19).

⁹ GREEN, M. *Irony as expression (of a Sense of the Absurd)*. 2017. 1-24. Prieiga internete:

<https://newprairiepress.org/bjyclc/vol12/iss1/1/> (žiūrėta 2025 03 27).

¹⁰ BERGSON, H. Juokas: studija apie komizmo reikšmę. Vilnius: Vaga. 2014. 74-96.

¹¹ BACHMETJEVAS, V. Suvaldyta ironija Kierkegaard'o mąstyme: Išorinės ir vidinės sąvokos aspektai. Darbai ir dienos. 2020. 35-52. Prieiga internete: <https://www.lituanistika.lt/content/91033> (žiūrėta 2025 04 19).

¹² COLEBROOK, C. *Irony*. Simultaneously published in the USA and Canada. 2004. 30-71.

1. IRONIJA IŠ RETORINĖS IR FILOSOFINĖS PERSPEKTYVOS

Šiuolaikinėse vakarų visuomenėse ironija yra įprasta žmonių gyvenimo dalis ir netgi kasdienių pokalbių elementas, nors ironijos vartojimas nebūtinai gali būti pažįstamas visoms žmonių kultūroms. Kaip pastebi filosofas Ruslanas Baranovas: *Žvelgiant istoriškai ironija idėjų istorijoje pasirodo kaip būdas vaduotis iš totalių ir vienareikšmių sistemų, uzurpuojančių tiesą*¹³. Ironiški pasakymai ar pastabos formuoja humorą, netiesiogines pastabas, o kartais ir asmens, institucijos ar net kultūros kritiką¹⁴. Be to, Ruslanas Baranovas teigia: „[...] žodis „ironija“ įgijo ir kitą, daug platesnę, reikšmę: ironija, apie kurią kalba kultūros teoretikai, nėra tiesiog kalbėjimo modusus, bet veikiau santykio su pasauliu būdas. Šiuo požiūriu būti ironiškam reiškia pajuokti bet kokią pretenziją į visa, kas „tikra“, kaip į tai, kas naivu ar pavojinga“¹⁵. Ironija kaip konceptas nėra naujas: apie ją mąstė dar senovės graikai bei romėnai ir bėgant laikui jos aktualumas neišnyko. Ironijos vertė, nauda ar net pati sąvoka buvo iš naujo permąstoma iki pat šiandienos. Ironija yra plačiai sutinkama ir šiandieninėje kūryboje. Šiuo aspektu, šiandieninis Lietuvos literatūrinis ir kultūrinis kontekstas nėra išskirtinis, šiame kontekste ironija irgi yra vartojama ir aptinkama. Du svarbiausi taškai, iš kurių perspektyvos svarbu aptarti ironiją yra retorika ir filosofija. Ironijos aptarimas retorinėje plotmėje padeda lengviau suprasti, kaip ironija veikia kalbos lygmenyje, o filosofinis kontekstas padeda paaiškinti ironijos veikimą už kalbos ribos kaip mąstymo principą. Nors šios dvi sritys ironijos kontekste kartais persipina, svarbu apie jas kalbėti ir atskirai.

1.1. Ironija retorikoje

Lietuvių kalbininkė ir vertėja Regina Koženiauskiene ironiją apibrėžia kaip tropą, kuris reiškia semantinę žodžio priešingybę¹⁶. Tačiau prieš gilinantis toliau, svarbu yra apibrėžti ir pačio tropo sąvoką. Romėnų rašytojas ir retorikos dėstytojas Markas Fabijus Kvintilianas (*Marcus Fabius Quintilianus*) tropą apibrėžia kaip meninį žodžio arba frazės pakeitimą iš pirminės reikšmės į kitą¹⁷. Tačiau, tai nėra tik vienintelis tropo apibrėžimas. Australų kultūros teoretikė Kleir Kolbruk (*Claire Colebrook*) tropą apibrėžia kaip „bet kokią kalbos figūrą, bet kokią kalbos vartojimą, nukrypstantį nuo tiesioginės ar tiesioginės vartosenos iki netiesioginės ar konotacinės vartosenos; tropai apima

¹³ BARANOVAS, R. Prieš ironiją. *Šiaurės Atėnai*. 2020. Prieiga internete: <http://www.satenai.lt/2020/02/07/pries-ironija> (žiūrėta 2025 04 12).

¹⁴ GREEN, M. *Irony as expression (of a Sense of the Absurd)*. 2017. 1. Prieiga internete: <https://newprairiepress.org/bjyclc/vol12/iss1/1/> (žiūrėta 2025 03 27).

¹⁵ BARANOVAS, R. Prieš ironiją. *Šiaurės Atėnai*. 2020. Prieiga internete: <http://www.satenai.lt/2020/02/07/pries-ironija> (žiūrėta 2025 04 12).

¹⁶ KOŽENIAUSKIENĖ, R. *Retorika: iškalbos stilistika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2001. 245.

¹⁷ QUINTILIAN. *Institutio Oratoria*. Book VIII. 1920. 303. Prieiga internete: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Quintilian/Institutio_Oratoria/8B*.html (žiūrėta 2025 02 19).

metaforas, palyginimus, ironiją ir kitus atvejus, kai žodis turi numanomą kitą reikšmę¹⁸. Kvintilianas prie tropo apibrėžimo prideda ir savo įžvalgą, kad filosofai ir literatūros mokytojai tarpusavyje nesutaria dėl tropų skaičiaus ir klasifikacijos, šiuos ginčus jis laiko nesvarbiais ir ragina kalbėti apie juos tik susitelkiant į patį oratorystės meno mokymą. Be to, kalbant apie oratorystę, anot Kvintiliano, yra svarbu aptarinėti tik tuos tropus, kurie praturtintų kalbos ir retorikos stilių¹⁹. Visgi, anot Koženiauskiienės, ironija tropams yra priskiriama tik iš dalies. Taip yra todėl, kad ironija yra tropas, kuris yra kitame trope, t. y. ironija eina kartu su metafora, hiperbole, litote, antonomazija²⁰. Taip pat Koženiauskienė remdamasi Heinricho Lausbergo (*Heinrich Lausberg*) mintimi teigia, kad ironiją galime laikyti atvirkštine metafora, nes „ji remiasi ne dalykų arba reiškinių panašumu, kaip įprasta metaforai, bet, atvirkščiai, - priešingumu“²¹. Tokį patį ironijos apibrėžimą pateikia ir Kvintilianas, tačiau pateikia ir pastabą, kad retorikoje tai kartais vadina iliuzija (*illusio*)²². Pavyzdžiui, metafora, kuri pabrėžia kažkokią teigiamai vertinamą savybę, ironijos kontekste jau reikštų tos savybės trūkumą ir bandymą tai pašiepti. Tačiau kalboje tokį ironizavimą galima perteikti netik žodžiais, bet ir pasitelkiant balso intonacijas, veido mimikas arba kūno gestikuliaciją²³. Kvintilianas pastebi, kad *mąstant apie tropus svarbu yra nepamiršti, kad svarbu turėti omenyje ne tik tai, kas sakoma, bet ir apie ką sakoma, nes tai, kas pasakyta kitame kontekste, gali būti tiesiogine prasme tiesa*²⁴. Skirtingoms ironijoms rūšims išreikšti yra vartojamos įvairios kalbos priemonės. Ją galima būtų klasifikuoti į dalinę, silpnesnę ir antifrazę. Antifrazė - ironija, kuri iš tiesų reiškia semantinę žodžio priešybę. Paprastai tokia ironija yra panaši į eufemizmą arba frazeologizmą. Daug tokios ironijos galima surasti liaudies frazeologizmuose. Pavyzdžiui, smerkti apsimestiniais pagyrimais arba suklastoti kaltinimą tam tikram objektui. Be to, daug ironizavimo yra sukurama modifikuojant jau žinomus frazeologizmus ir juos šiek tiek pakeičiant ir iškraipant, bet tai turi būti padaryta taip, kad perkurtas frazeologizmas būtų pakankamai lengvai atpažįstamas. Tokios pačios taisyklės galioja ir keičiant žinomų žmonių citatas ar posakius, norint sukurti ironijos raišką. Taip pat ironija gali būti

¹⁸ COLEBROOK, C. *Irony*. Simultaneously published in the USA and Canada. 2004. 192. *Any figure of speech, any use of language which departs from literal or direct usage to indirect or connotative usage; tropes include metaphors, similes, irony and other instances where a word has an implied other meaning.*

¹⁹ QUINTILIAN. *Institutio Oratoria*. Book VIII. 1920. 303. Prieiga internete:

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Quintilian/Institutio_Oratoria/8B*.html (žiūrėta 2025 02 19).

²⁰ KOŽENIAUSKIENĖ, R. *Retorika: iškalbos stilistika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2001. 245.

²¹ Ten pat. 245.

²² QUINTILIAN. *Institutio Oratoria*. Book VIII. 1920. 333. Prieiga internete:

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Quintilian/Institutio_Oratoria/8B*.html (žiūrėta 2025 02 19).

²³ KOŽENIAUSKIENĖ, R. *Retorika: iškalbos stilistika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2001. 245.

²⁴ QUINTILIAN. *Institutio Oratoria*. Book VIII. 1920. 333-335. Prieiga internete:

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Quintilian/Institutio_Oratoria/8B*.html (žiūrėta 2025 02 19). *In the majority of tropes it is, however, important to bear in mind not merely what is said, but about whom it is said, since what is said may in another context be literally true.*

sukuriama pasitelkiant jau žinomą frazeologizmą ir pavartojus jį kitame kontekste. Taip pasikeičia pavartotos frazės ar sakinio reikšmė, nors žodžiai ir nebuvo pakeisti²⁵.

Kalbant apie ironiją iš retorinės pusės, svarbu paminėti ir Konektikuto universiteto profesoriaus Mitčelo Gryno (*Mitchell Green*) išskiriamą situacinę ironiją (*situational irony*). Anot jo, situacinė ironija dažniausiai suprantama kaip lūkesčių ar tikslų iškėlimas ir iškeltų dalykų žlugimas²⁶. Tačiau Greenas pastebi, kad toks apibrėžimas yra per platus ir apžvelgia kitus ironijos apibūdinimus. Pirmiausia, jis prideda, kad esminis elementas situacinei ironijai atsirasti yra absurdas. Profesorius pateikia pavyzdį: tarkime, turime realaus gyvenimo situaciją - sudega kažkieno namas. Šiuo atveju turime tik tragediją ir jokių ironijos apraiškų rasti negalime, tačiau ta pati situacija gali tapti situacinės ironijos pavyzdžiu, jeigu sudega gaisrininkų namas. Situacinė ironija mūsų gyvenime yra galima todėl, nes visas pasaulis turi nusistovėjusias normas ir kai jos yra apeinamos, atsiranda situacinė ironija²⁷. Be to, Greenas kalbėdamas ironijos tema išskiria ir įveda komunikacinės ironijos (*communicative irony*) sąvoką. Greenas šią ironijos rūšį apibrėžia kaip ironiją, kuri pasireiškia to paties situacinės ironijos pasaulyje komunikuojant individams. Greenas pastebi ir tai, kad tokią ironiją vadinti komunikacine yra tiksliau todėl, nes žmogus gali ironizuoti ir nenaudodamas kalbos. Todėl ironiją įvardyti tik kaip verbalinę, nebūtų visiškai tikslu²⁸. Kitas komunikacinės ironijos bruožas yra tas, jog ironizuotojas siekia, kad jo auditorija suprastų jo ironizavimą be tiesioginio savo ironizavimo tikslo įvardinimo. Jeigu kalbėtojas garsiai įvardins, kad ironizuoja, bus prarastas situacijos komiškas bei humoras²⁹. Greenas pristato ir kitas ironijos atmainas, kurias nagrinėja: *atkartojimo* ir *apsimestinė* ironijos atmainas (*echoic and the pretense*) ir pastebi, kad abiejoms atmainoms reikia tų pačių sąlygų: vieno ironizuotojo, kuris koku nors būdu parodytų ironišką situaciją ir visa tai išreikštų ir antro dalyvio, kuris priimtų ironizuojančio požiūrį³⁰.

Atkartojimo ironijos atmainos pagrindinis teiginys, kad komunikuojant ironija apima pasisakymo ar minties atkartojimą ir disociatyvaus požiūrio į pirminę mintį išreiškimą. Paprasčiausias tokios ironijos pavyzdys būtų toks: tarkime, egzistuoja dialogas, kuriame dalyvauja du arba daugiau žmonių ir pirmasis padaro pastabą apie kažką, kas akivaizdžiai neatitinka situacijos ir jeigu kitas arba kiti dialogo dalyviai supranta pirmojo pokalbio dalyvio intenciją irgi atsako ironiškai taip išlaikydami tokį patį požiūrį, turime aidinčią ironiją. Tokiu būdu tarp pokalbio dalyvių atsiranda tarsi mažas žaidimas ir jie pradeda „mėtytis“ tokiomis replikomis tarpusavyje. Tokiu būdu ironijos apraiškos gali

²⁵ KOŽENIAUSKIENĖ, R. *Retorika: iškalbos stilistika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2001. 245-247.

²⁶ GREEN, M. *Irony as expression (of a Sense of the Absurd)*. 2017. 2. Prieiga internete: <https://newprairiepress.org/bjyclc/vol12/iss1/1/> (žiūrėta 2025 03 27).

²⁷ Ten pat. 3.

²⁸ Ten pat. 3.

²⁹ Ten pat. 5.

³⁰ Ten pat. 5.

tęstis toliau, iš to atsiranda komiškas ir humoras. Greenas pastebi, jog pasak teorijos šalininkų, taip yra atkreipiamas auditorijos dėmesys į neatitikimą tarp atkartoto požiūrio ir kokia situacija yra iš tikrųjų. Tačiau vis tiek yra galimybė viską interpretuoti neteisingai ir suklysti, priklausomai nuo to, kaip pranešame apie kieno nors mintis ar pasisakymus naudojant laisvą netiesioginį diskursą. Kita vertus, kažkieno minčių atkartojimas, anot Greeno gali būti ir tam, kad būtų atkreiptas auditorijos dėmesys³¹.

Kita ironijos atmaina, kurią apžvelgia Greenas yra *apsimetinė (pretense)* ironija. Ir šiuo atveju ironistas turi komunikuoti, apsimesdamas tam tikru požiūriu ar perspektyva. Visgi, reikia atkreipti dėmesį, kad apsimetinėjimas turi būti nukreiptas į objektą arba adresatą, nors nebūtinai turi būti tapatus požiūriui, kurį apsimeta turįs ironizuotojas. Greenas pateikia pavyzdį: Tarkime, restorano darbuotojas nepatikimai skaičiuoja pinigus. Tokiu atveju ironizuotojas atkreips dėmesį į šią situaciją sakydamas, kad darbuotojas yra puikus skaičiuotojas arba, kad labai sunkiai dirba tai darydamas. Taip ironijos adresatas bus restorano darbuotojas, o išsakomas požiūris arba mintis – nekompetencija skaičiuojant³².

Apibendrinant kalbėjimą apie ironiją kaip tropą, Koženiauskiene pastebi, kad jų perteklius mažina stilistinę kalbos arba teksto vertę ir taip gali pakenkti. Todėl tropai turi būti vartojami saikingai ir remdamasi Ciceronu pažymi, jog tropas neturėtų būti naudojamas „įkyriai“, o jais perteikiamas vaizdas privalo būti logiškas ir lengvai suprantamas. Todėl prieš naudojant tropą būtina pasvarstyti ar jis konkrečioje vietoje tikrai yra tinkamas³³.

Be to, Koženiauskiene prideda, kad tropų vartojimas atskleidžia ir pačio kalbėtojo lingvistinį išradingumą bei parodo jo intelektą ir pastabumą. Iš to dažnai gimsta sąmojis, humoras arba šmaikštumas. Šie elementai teksui arba kalbai dažnai prideda vertės ir tampa patrauklūs auditorijai³⁴.

1.2. Filosofinė ironijos samprata

Apie sąmojų ir šmaikštumą, kylantį iš ironizavimo, kalbėjo ir prancūzų filosofas Henris Bergsonas (*Henri Bergson*). Kadangi ironijai pasireiškiant gali gimti komizmas ir komiškas svarbu yra paminėti ir Bergsono įžvalgas. Filosofas kalbėjo apie ironijos bei komizmo pasireiškimą per kalbą jai tarpininkaujant. Daugiausiai filosofas apie tai kalba savo veikale *Juokas*. Pirmiausia, Bergsonas pastebi, kad svarbu atskirti komišumą, kurį kalba sukuria ir komišumą, kurį kalba išreiškia. Pagrindinis jo įvardijamas skirtumas tarp šių dviejų komizmų rūšių yra išreiškiamo varianto

³¹ Ten pat. 10-13.

³² Ten pat. 13-14.

³³ KOŽENIAUSKIENĖ, R. *Retorika: iškalbos stilistika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2001. 250.

³⁴ Ten pat. 250.

galimybė jį išversti į kitas kalbas, nors taip ir gali būti prarandama didžioji dalis savitumo. Bergsonas įvardija sukuriamą komiškumą, kaip tą, kuris paprastai nėra išverčiamas.

Anot filosofo, komizmas gimta tuo metu kai yra pasakoma arba padaroma kažkas, ko nenorėjome. Be to, įvardijama ir sąlyga, kad tai turi būti padaryta iš sąstingio arba per didelio skubėjimo. Dažniausiai toks komizmas pasireiškia gestuose, kūno kalboje arba veido mimikose, tačiau Bergsonas pabrėžia, kad toks komizmas yra ir rašytinėje kalboje, nes kaip jis pats pastebi: „egzistuoja jau gatavos ir stereotipinės frazės“. Ir šiuo atveju kalbant apie retoriką, Bergsonas teigia, kad frazė tampa komiška tada kai suponuoja akivaizdų absurdą. Tai negi apibrėžia kaip bendrą taisyklę: komišką posakį gauname absurdišką idėją įvesdami į stereotipinės frazės modelį.

„Juokiamės kiekvieną kartą, kai mūsų dėmesys yra nukreipiamas į fizinį personos aspektą, nors kalbama apie jo moralinę pusę“. Taip teigia Bergsonas ir sako, kad tą pačią taisyklę galima pritaikyti ir kalbos kontekste³⁵. Netgi suformuluoja tokią taisyklę: Komiškas efektas kyla, kai apsimetama, jog pasakymas suvokiamas tiesiogiai, nors yra vartojamas perkeltine reikšme. Be to prideda: Vos tik mūsų dėmesys susitelkia į metaforos materialumą, išreikšta idėja tampa komiška.

Kaip vieną iš šmaikštumo esmių Bergsonas įvardija kaip savo paties arba pašnekovo minties arba idėjos išplėtimą. Svarbi detalė šiame kontekste yra ir tai, kad Bergsonas nors ir mato skirtį tarp šmaikštumo ir komiškumo sąvokų galutinis rezultatas yra juokas. Todėl, daugumą atvejų yra tiesiog neįmanoma nuspręsti ar žodis šmaikštus, ar komiškas. Galima daryti išvadą, kad šie du žodžiai šiame kontekste yra labiau sinonimai negu atskiros sąvokos.

Kalbėdamas apie komiškumo kūrimą, Bergsonas tekste pamini tris procesus kaip komiškumas gali būti sukuriamas: tai yra apvertimo, kartotės ir susikirtimo procesai. Kiekvieną iš jų, Bergsonas pateikia su paaiškinimais.

Apvertimą Bergsonas įvardija kaip mažiausiai įdomų procesą, tačiau lengviausiai pritaikomą praktikoje ir dėl to turintį daugiausiai pavyzdžių. Šmaikštumas čia gaunamas sukeitus frazės ar sakinio tam tikrus žodžius vietomis, pavyzdžiui veiksnių su tariniu. Be to, komiškas efektas gali būti gaunamas apsverčia personažai ir vaidmenys. Tarkime vaikėjas pakliūva į spąstus, kuriuos pats ir paspendė. Kad apvertimas būtų lengviau suprantamas, Bergsonas iliustruoja tokio komiškumo veikimą pavyzdžiu: *Vienoje Labich'e komedijoje personažas kviečia iš apačios nuomininką, šis išeina į balkoną: „Kodėl jūs kratote pypkę į mano terasą?“ Į tai nuomininkas atsako: „O kodėl jūs padėjote savo terasą po mano pypkę?“*³⁶.

Apie kirtimąsi Bergsonas atsiliepia kaip apie komišką efektą, kuris yra sutinkamas kaip rečiausiai besireiškiantis elementas. Kirtimuisi apibrėžti Bergsonas naudoja tokią formuluotę: *Situacija visada komiška, kai priklauso tuo pat metu dviems tarpusavyje visiškai nesusijusioms įvykių*

³⁵ BERGSON, H. Juokas: studija apie komizmo reikšmę. Vilnius: Vaga. 2014. 90.

³⁶ Ten pat. 94.

*serijoms, ir gali būti suvokiama dviem visiškai skirtingais būdais.*³⁷ Anot jo, tai dažniausiai yra nesusipratimų situacijos. Pavyzdžiui, kai situacija turi dvi vienalaikiškas reikšmes: vieną iš jų galima arba tą, kurią jai suteikia minties autorius ir kitą arba tą, kurią suteikia minties skaitytojas, žiūrovas. Tikrąją prasmę iš abiejų galima suvokti tik gavus abi reikšmes, bet prieš tai paprastai yra išgyvenamas svyravimas tarp tikros ir netikros reikšmių. Todėl, kaip pastebi Bergsonas, filosofus šis svyravimas dažnai domino ir jie šiame dviejų reikšmių susidūrimo matydavo komiškumą³⁸.

Bergsonas kartotę apibrėžia kaip situaciją, kuri atsikartoja du arba net keletą kartų. Tai gali būti atsikartojanti įvykių seka arba scenarijus tiems patiems personažams. Seka ar scenarijus gali atsikartoti ir skirtingiems personažams, tačiau svarbu, kad auditorija tai atpažintų ir suprastų. Iš to gimsta komiškumas. Bergsono pateikiamas pavyzdys iliustruoti kartotei yra toks: *Štai vieną dieną sutinku seniai matytą draugą: pati situacija visai nėra komiška. Tačiau jei tą pačią dieną sutinku tą draugą dar kartą, o vėliau ir trečiąkart, ir ketvirtąkart, galiausiai kartu pradeda juoktis iš tokio „sutapimo“*³⁹.

Dar Bergsonas kalba apie registrus ir kad jų pakeitimas arba perkėlimas taip pat sukelia komišką efektą. Tam sufomuluoja ir taisyklę: *Komišką poveikį išgausime natūralią idėjos išraišką perkeldami į kitą registrą*⁴⁰. Filosofas apstebi, kad kalboje registrų spektras yra labai platus ir kaip vieną iš jų būtent ir mini ironiją, todėl ją galima laikyti kaip vienu iš įrankių kurti komiškumui. Kaip du atskirus spektrų galus Bergsonas išskiria būtinią kalbėjimą arba registrą ir iškilmingąjį. Jeigu vienas registras perkeliama į kitą, anot Bergsono, turime parodiją⁴¹.

Tačiau filosofai apie ironiją kalba netik kalbos lygmenyje. Lietuvių filosofas Viktoras Bachmetjevas pastebi, kad ironija ir su ja susiję klausimai paprastai būna nagrinėjami iš dviejų perspektyvų. Pirmoji perspektyva yra nagrinėti ironijos problemas atsiremiant į Sokratą. Nors šis filosofas ir nepaliko savo paties raštų, remiantis amžininkais ir kitais istoriniais šaltiniais galima teigti, jog Sokrato filosofijoje ironija buvo vartojama kaip didaktinis įrankis iškelti moralinius klausimus bei problemas⁴². Australų kultūros teoretikė Claire Colebrook tvirtina: „[...] Sokratas naudojo ironiją kaip įrankį išgauti tiesai arba pripažinimui nepaisant pačios tiesos galimo paslaptingumo“⁴³. Dažnai diskutuodamas Sokratas pradėdavo nuo apibrėžimo apie kalbamą objektą ir reiškinių. Jį gavęs filosofas apibrėžimą kvestionuodavo taip norėdamas parodyti, kad tokie apibrėžimai negalioja ir neveikia. Sokratas ironiją naudojo norėdamas nukreipti savo pašnekovus į etines žinias arba norėdamas

³⁷ Ten pat. 79.

³⁸ Ten pat. 79.

³⁹ Ten pat. 74-77.

⁴⁰ Ten pat. 96.

⁴¹ Ten pat. 96.

⁴² BACHMETJEVAS, V. Suvaldyta ironija Kierkegaard'o mąstyme: Išorybės ir vidujybės aspektai. *Darbai ir dienos*. 2020. 35-52. Prieiga internete: <https://www.lituanistika.lt/content/91033> (žiūrėta 2025 04 19).

⁴³ COLEBROOK, C. *Irony*. Simultaneously published in the USA and Canada. 2004. 30. *Socrates, it is most often argued, used irony to bring about truth and recognition, even if that truth was mysterious or enigmatic.*

parodyti, kad žinios, kurias turėjo jo pašnekovai, nebuvo tokios tikros ir užtikrintos⁴⁴. Tokiu būdu filosofas skatino mąstyti giliau ir tuo pačiu permąstyti vartojamų žodžių prasmę. Todėl mums įprastas ironijos suvokimas kilo iš šios Sokrato mąstymo technikos, kuri tada buvo žinoma kaip *eironeia*. Taip Sokratas galėdavo sukurti latentinės, paslėptos ar numanomos prasmės galimybę⁴⁵. *Sokrato vartojama ironija, nors ir aiškiai ironiška ir neturinti apgaulės jausmo, buvo naujo dialogo ir švietimo būdo dalis*⁴⁶.

Sokratas tvirtino, kad ieškant tiesos negalima visko suvesti tikrai į naudojamas kalbos figūras ir kad tiesa pranoksta kalbą. Todėl kad ir kokie veiksmingi būtų mūsų, kaip kalbėtojų, įgūdžiai, kalbėjimo menas nėra tas pats, kas menas gyventi⁴⁷. Sokrato vartojama žodinė ironija buvo daugiau nei tik retorika ar jos ornamentai. Ji turėjo tikslą iššaukti paslėptą prasmę ir padaryti taip, kad pašnekovas turi pats nuspręsti, kaip vertinti kiekvieną žodį ir sąvoką arba pripažinti, kad kažko tiesiog nežino. Tačiau, pati tiesa jam nėra tik tai, su kuo mes visi bendrai sutinkame. Todėl galima teigti, kad Sokrato ironija buvo vartojama dviem lygmenimis: verbaliniu arba retoriniu ir etiniu arba moraliniu⁴⁸.

Anot filosofo Viktoro Bachmetvejo antroji perspektyva, pagal kurią ironija yra tyrinėjama, tai priimant ironiją kaip visiškai atskirą reikšinį, kuris yra nesusijęs su žmogaus morale. Tokiu požiūriu paremtas mąstymas ironiją dažnai sieja su cinizmu, vertybių abejojimu arba pačios egzistencijos kvestionavimu. Bachmetjevas pastebi, kad geriausi tokios ironijos pavyzdžiais gali būti laikomi vokiečių romantizmo mąstytojai ir keletas mąstytojų, kurie yra siejami su postmodernizmu⁴⁹. Remdamasis danų filosofo Søren Kierkegaardo (Søren Kierkegaard) darbais, Bachmetjevas pastebi, kad vokiečių romantikams ironija buvo savitikslių ir ji buvo automatiškai traktuojama kaip vertinga. Taip yra todėl, nes estetinėje ir meninėje kūryboje, toks ironijos traktavimas buvo vienas pagrindinių principų. Negana to, tai buvo laikoma ir kūrybos tikslu. Kūrėjo vaidmuo buvo formuluojamas taip, kad jis privalo laikytis tokio principo ir tarsi susilieti su ironija. Galima teigti, kad ironija buvo kiekvieno meno kūrinio sąlyga⁵⁰.

Apie vokiečių romantikų ironijos suvokimą kalba ir Claire Colebrook. Ji romantinę ironiją apibrėžia kaip žmogaus būklę arba padėtį. Be to, pažymi, kad tokia ironija yra viena seniausių ir stipriausių antihumanizmų būsenų⁵¹. Būtent todėl, kad esame žmonės ir gebame kalbėti, kurti ir

⁴⁴ Ten pat. 30.

⁴⁵ Ten pat. 30-32.

⁴⁶ Ten pat. 30-32. *This is because irony as used by Socrates, although clearly ironic and with no sense of deceit, was part of a new mode of dialogue and education.*

⁴⁷ Ten pat. 30-32.

⁴⁸ Ten pat. 30-32.

⁴⁹ BACHMETJEVAS, V. Suvaldyta ironija Kierkegaard'o mąstyme: Išorinės ir vidinės aspektai. *Darbai ir dienos*. 2020. 35. Prieiga internete: <https://www.lituanistika.lt/content/91033> (žiūrėta 2025 04 19).

⁵⁰ Ten pat. 32.

⁵¹ COLEBROOK, C. *Irony*. Simultaneously published in the USA and Canada. 2004. 55. *Romantic irony, broadly defined, regards irony as something like a human condition or predicament. Romantic irony is also one of the earliest and most intense modes of anti-humanism.*

bendrauti su kitais, žmogaus gyvenimas neturi statiškos prigimties ir jo gali nuolatos keistis: bet koks žmogaus pateiktas apibrėžimas bus tik dar vienas kūrinys, kuris niekada negali išnaudoti begalinių būsimos kūrybos galimybių. Colebrook teigia, kad lyginant su gamta, tik žmogaus kūryba gali būti ironiška, nes gamta kuria pagal savo nesikeičiančius polinkius, o žmogus gali kurti į tai neatsižvelgdamas ar keisdamas juos⁵². Būtent dėl šios priežasties, žmogaus kūrybą ir jo gyvenimą galima laikyti ironišku. Šiuo atveju netiesiogiai galima išvelgti grįžimą prie jau minėto ironijos apibrėžimo kai turime vieną formą, tačiau jos intencija yra visai kita. Jeigu individas gali atskirti šias dvi sritis, tada savo kūryboje jis gali netgi atkurti tą pačią gamtos kūrybą pagal save. Kaip pavyzdį Colebrook pateikia eilėraščių arba poemų kūrimą. Šią meno formą vokiečių romantikai labai vertino. Juos kuriant ne tik atkartojame gamtą, bet ir pamatome tos gamtos atsiradimą, o ne tik jau sukurtą produktą jo egzistencijoje. Tačiau sukurtas produktas jau tampa apibrėžtas, jo forma tampa statinė. Romantinė ironija atsigręžia į šią problemą: ji tai daro pripažindama, kad kūrybiškumas arba žmogaus dvasia visada turi būti kitokie nei jo kūryba, apibrėžimai ar apraiškos⁵³.

Colebrook teikia, jog vokiečių romantinė ironija buvo apibrėžta per sąvokų rinkinį, apimančią kvailus poelgius, humorą, sąmojų ir satyrą. Remdamasi vokiečių proto ir filosofo Frydricho Šlegelio (*Friedrich Schlegel*) citata, ji įvardija ironiją ir kaip chaoso sąmonę⁵⁴. Šlegeliu ji remiasi ir aiškindama vokiečių romantikų poziciją dėl ironijos. Bet kuris individas turi pripažinti, kad bet kuriuo metu gali tapti ironijos, komiško ar net pajuokos objektu ir niekada nebūsime aukščiau už šiuos reiškinius. Jeigu humoras įprastai remiasi į pergalės prieš gyvenimo negandas jausmą, ironija pripažįsta tas gyvenimo negandas⁵⁵. Todėl ji daro išvadą, kad romantinė ironija nebuvo suvokiama daugiau negu kaip tropas.

Ji pastebi ir tai, kad ironija turi problemą, kurią galima suformuluoti kaip klausimą: Kaip galime būti absoliučiai tikri, kad mes omenyje turime ką nors kita, nei sakome?⁵⁶ Čia Colebrook pastebi, kad šiam suvokimui įtaką daro kontekstas. Turima omenyje tai, kad dauguma mums visiems bendrai suprantamų sąvokų ir apibrėžimų yra tiesiog rezultatas to, kas nusitovėjo per tam tikrą laiką. Vis dėlto autorė pastebi: „sąvokos neženklina idėjų; idėjas ar apibendrinimus formuojame iš dažno ir įprastinio sąvokų vartojimo. Sąvoka yra ne kas kita, kaip konstitucinė taisyklė: mes nepripažįstame ir nepaklūstame sąvokos taisyklei; būtent kalbant ir bendraujant susiformuoja tam tikri dėsningumai ir iš ten galime sugalvoti kokį nors bendrą modelį ar sąvoką“⁵⁷. Būtent dėl šios priežasties vokiečių

⁵² Ten pat. 55-56. *It is precisely because we are human and capable of speaking, creating and engaging with others that human life has no fixed nature; any definition it gives of itself will only be one more creation, which can never exhaust the infinite possibilities for future creation.*

⁵³ Ten pat. 57. *It does so by recognising that creativity or the human spirit must always be other than any of its creations, definitions or manifestations.*

⁵⁴ Ten pat. 58.

⁵⁵ Ten pat. 58.

⁵⁶ Ten pat. 69.

⁵⁷ Ten pat. 69-70. *Concepts do not label ideas; we form ideas or generalisations from frequent and conventional use of*

romantikai, kalbėdami apie ironiją į tai žiūrėjo gan problematiškai. Kaip pavyzdį Colebrook pateikia vokiečių švietimo filosofą Imanuelį Kantą (*Immanuel Kant*) ir jo teiginį, kad sprendimai apeliuoja į sveiką protą (*sensus communis*). Tarkime, yra pateikiamas teiginys, kuris nėra empiriškai ar objektyviai patikrinamas, tada taip yra netiesiogiai kreipiamasi į auditoriją, kuri taip pat pripažintų išsakytą mintį ir tai būtų suprantama bet kokiai patirčiai. Tokio tarpusavio nerašyto susitarimo gali ir nebūti, bet žmonės vis tiek tarpusavyje turėtų diskusiją dėl to pateikto teiginio. Tačiau jį galima turėti tik tada, kai yra sutinkama, jog yra kažkas, dėl ko galima ginčytis. Todėl visos diskusijos ar nesutarimai, remiasi į „mes“ - tam tikrą žmogiškumo idealą. Tokie idealai ne tik egzistuoja virš kalbos ribų - jie yra numanomi tikslai arba idealai, kurių link ir kuriais remiantis vyksta diskusija ir dialogas⁵⁸. Vokiečių romantikai taip pat pripažino, kad idėjos yra aukščiau ir už kalbos ribų. Mes turime tik sąvokas bei konceptus ir pačius save, kalbančius ir filosofuojančius per kalbą.

Bachmetvejas atkreipia dėmesį ir į suvaldytos ironijos sąvoką, kuri irgi yra imama iš Sørenso Kierkegaardo filosofinių darbų. Kalbant apie Kierkegaardo ironijos suvokimą svarbu paminėti ir šią Bachmetjevo mintį: „Jam, skirtingai nei romantikams, ironiją meninėje kūryboje apibūdina visų pirma distancija, kurią ironijos pagalba menininkas įgyja savo kūrinio atžvilgiu. Tokia distancija, viena vertus, leidžia menininkui atsieti savo asmenį nuo savo kūrybos, kita vertus, kūrinio stebėtojui leidžia stoti su kūrinio į akistatą vienam ir vertinti jį skyrium nuo menininko asmenybės“⁵⁹. Kai kalbama apie distanciją, turima omenyje tai, kad ironija nebebus tik pačiame kūrinio. Ji bus randama menininko ir jo sukurto produkto tarpusavio santykiuose. Todėl kokybiška ironija bus laikoma tik ta, kuri yra aptinkama ne pavienėse kūrinio vietose arba atskirose retorinėse figūrose. Kokybiška ironija laikoma tik ta, kuri yra jaučiama visame kūrinio ir pačio kūrėjo nuostatoje. Kūriniai, atitinkantys tokius kriterijus, anot Kierkegaardo turėjo suvaldytos ironijos ženklus ir požymius⁶⁰. Tačiau suvaldytos ironijos sąvoką Kierkegaardas naudoja ir kalbėdamas netik apie kūrybą, bet ir apie asmeninį žmogaus gyvenimą. Kierkegaardas perspėja, kad jeigu kūrėjui ir pavyko įvaldyti ironiją kuriant tai dar nereiškia, jog jis bus ironijos meistras ir tikrovėje, kuriai priklauso: *Tai kas galioja poetiškai egzistencijai, tam tikru mastu galioja ir kiekvieno individo gyvenimui*⁶¹. Taip ironijos veikimas išplečiamas nuo kūrybos iki kūrėjo gyvenimo už meno srities, bet ir brėžiama skirtis tarp šių dviejų sričių. Dar svarbu paminėti: „[...] ji parodo individui jo paties egzistencinių aplinkybių ribotumą bei sąlyginę reikšmę ir šia prasme veikia kaip disciplinuojantis veiksnys“⁶². Bachmetjevo

concepts. A concept is nothing more than a constitutive rule: we do not recognise and submit to the rule of a concept; it is in speaking and interacting that certain regularities are formed and from there we might come up with some general pattern or concept.

⁵⁸ Ten pat. 70-71.

⁵⁹ BACHMETJEVAS, V. Suvaldyta ironija Kierkegaard'o mąstyme: Išorinės ir vidinės aspektai. *Darbai ir dienos*. 2020. 39. Prieiga internete: <https://www.lituanistika.lt/content/91033> (žiūrėta 2025 04 19).

⁶⁰ Ten pat. 39.

⁶¹ Ten pat. 40.

⁶² Ten pat. 49.

tekste pastebima ir tai, kad suvaldyta ironija gali tarnauti ir kaip autoterapijos priemonė: *Ironija yra priemonė neneigti priešingų savo prigimties impulsų, pripažinti prigimtinių savo paties prieštarumą ne kaip naikintiną, bet kaip neišvengiamą*⁶³. Remdamasis Kierkegaardu, Bachmetvejas teigia, kad suvaldyta ironija padeda individui autentiškai egzistuoti. Ji apsaugo nuo minčių nugrimzdimo į kraštutinumus ir tokiu būdu individui atlieka terapinį vaidmenį.

Filosofinės ironijos kontekste egzistuoja ir terminas „kartuvių humoras“ (*gallows humor*). Tai svarbu ir filosofiniam kontekstui, kadangi kartuvių humoras yra juokavimas apie nemalonius reiškinius gyvenime. Šis humoras dažnai pasireiškia situacijose kai atsiranda kažkas baisaus, niūraus ar net pavojingo individo gyvybei. Labai dažnai tokia humoro forma yra įvardijama kaip juodas humoras. Plačiau šią sąvoką paaiškina amerikiečių komikas Entonis Džeselnikas (*Anthony Jeselnik*): *Ir čia aš minutei stabteliu, kad paaiškinčiau auditorijai kartuvių humoro konceptą. Toks humoras yra mano esmė. Kartuvių humoras įvyksta tada kai pasaulyje pamatai kažką tokio baisaus, kad turi iš to juoktis, nes kitaip tas vaizdinys tave sunaikins*⁶⁴. Paprasčiau tariant, tai irgi yra saviterapijos mechanizmas, panašus į aprašytą Kierkegaard'o, tačiau sukoncentruotas į tik pačias neigiamiausias gyvenimo patirtis ir išgyvenimus.

Apžvelgus šią medžiagą galima apibendrinti, jog filosofijoje ironija turi skirtingą vaidmenį, tačiau visais atvejais jos raiška yra matoma per kalbą.

⁶³ Ten pat. 50.

⁶⁴ *Anthony Jeselnik: Bones and All*. Netflix. 2024. (žiūrėta 2025 05 08). *And this is where I kind of have to stop the show for a minute and I explain to the audience the concept of gallows humor. Gallows humor is what I'm all about. Gallows humor is when you see something in the world that is so horrible that you have to laugh at it. Otherwise, it would destroy you.*

2. IRONIJOS RAIŠKA SIGITO PARULSKIO PROZOS RINKTINĖJE

Patys gražiausi sapnai apie kelią yra naujausia Sigitos Parulskio prozos knyga, išleista 2025 metais. Knyga daug kur tituluojama kaip jubiliejinė - knyga išleista tais pačiais metais kaip ir rašytojo jubiliejus. Parulskiui 2025 metais sukako šešiasdešimt. Net ir paskutinis tekstas knygoje pavadintas 60. Simboliškai ir tekstas, ir knyga baigiasi sakiniu „Čia galima ir sustoti“⁶⁵. Tačiau, perskaičius paskutinį tekstą galima pagalvoti, kad kažkiek kalbama ir apie gyvenimo pabaigą, nors tiesioginių minčių apie tai ir nėra. Tekste apmąstoma, ką reiškia toks amžius, kokios mintys ir išgyvenime apima ir ištinka. Nors ir sako, kad tai tik skaičiai niekaip nesusiję su materialumu, o tik teoriniame lygmenyje, o toliau mąstydamas Parulskis daro kandžią ir ironišką išvadą: *Žinoma, jeigu esi milijonierius, reikalai staiga pasikeičia, nes dabartinis laikas - ciniškas naudos triumfas. Jei nugyvenai gyvenimą ir tavo sąskaitą tuščia - esi mulkis, o jeigu susikrovei kapitalą - nusipirksi daugiau mažiau viską: ir malonumą, ir pagarbą, ir, jeigu iš tiesų daug kapitalo, - netgi naujų kūno dalių*⁶⁶. Paprasčiau tariant, viskas pasisuka į materialumą, kurį teksto pradžioje menkino. Bet ir apmąstymai iki išvados turi nemažai apibrėžtumo. Tikėtina, kad būtent dėl tos pačios priežasties knyga ir prasideda žodžiais: „Tarkime, esu niekas“⁶⁷.

Pristatydamas prozos rinkinį Vilniaus knygų mugėje Parulskis pavadinimą aiškino teigdamas, kad šis rinkinys nėra apie sapnus, nors žmonės ir pradėjo jam siųsti informaciją apie sapnų aiškinimus. Pavadinimas kilo nuo paties Parulskio padarytos dviračio nuotraukos. Kaip jis pats atsiliepė apie fotografiją: „[...] koks *fucking* liūdnas tas dviratis. Jis turbūt sapnuoja sapnus apie kelią. Nes juk patys gražiausi sapnai yra apie kelią“⁶⁸. Tačiau ironiška tai, kad prozos rinkinyje yra tekstas pavadinimu *Nuotraukų paaiškinimai*, kuriame Parulskis sako: *Nemėgstu aiškinti nuotraukų. Tarsi atimčiau iš nuotraukos balso teisę – sakyti pačiai, ką ji nori pasakyti. Kita vertus, yra dalykų, kurie galėtų padėti nuotraukai atsiskleisti ir rasti intymesnę ryšį su žiūrovu*⁶⁹. Prozos rinkinys yra sudarytas iš keletos skirtingų skyrių. Skyriuose pavadinimu *Apie* ir *Apie II* sudėti trumpi, dažnai vos keletos sakinių trukmės humoristiniai ir dažnai ironiški tekstai, kurie yra kasdienybės fragmentai ar pastebėjimai. Pastebėtina, kad šie tekstai knygoje yra parašyti kiek kitokiu šriftu negu visi kiti knygos tekstai. Knygoje kalbama ir apie ko gero reikšmingiausius pastarųjų metų įvykius - Rusijos pradėtą karą prieš Ukrainą ir COVID-19 pandemiją. Mintis apie pandemiją Parulskis sudėjo į skyrių pavadinimu *Tarantino kronikos*. Čia jau galima įžiūrėti Sigitos Parulskio norą ironizuoti pandemiją, kadangi

⁶⁵ PARULSKIS, S. *Patys gražiausi sapnai apie kelią*. Vilnius: Tyto Alba. 2025.

⁶⁶ Ten pat. 227.

⁶⁷ Ten pat. 5.

⁶⁸ VILNIAUS KNYGŲ MUGĖ. Sigitos Parulskio jubiliejinis renginys „Patys gražiausi sapnai apie kelią“. 2025. Prieiga internete: <https://www.youtube.com/watch?v=qxpVW316NU8> (žiūrėta 2025 04 28).

⁶⁹ PARULSKIS, S. *Patys gražiausi sapnai apie kelią*. Vilnius: Tyto Alba. 2025. 248.

autorius pavadinimui pasirinko režisieriaus Kventino Tarantino (*Quentin Tarantino*) pavardę ir taip sukuria žodžių žaismą tarp pavardės ir sąvokos „karantinas“. Skyriuje *Erdvės ir laiko komentarai* sudėti ilgesni Parulskio tekstai. Visgi reikėtų išskirti ir tai, kad tame pačiame skyriuje atskirais mažesniais tekstaais yra pateikti ir autoriaus samprotavimai apie karą Ukrainoje. Tekstai buvo pavadinti *Gyvenimas karo paunksmėje*. Be to, kita dalis ilgesnių tekstų buvo sudėti į skyrius pavadinimais *Tarkime, esu niekas* ir *Neišryškinti negatyvai*. Dėmesį knyga atkreipia ir tuo, jog knygoje publikuotos autoriaus darytos fotografijos. Dalis knygos tekstų ir buvo sukurti iš šių nuotraukų, todėl juos galima laikyti fotoistorijomis⁷⁰. Net ir ant prozos rinkinio viršelio yra paties Parulskio daryta fotografija, kurioje įamžintas fotografas Artūras Morozovas. Apie knygos viršelio nuotrauką Parulskis atsiliepė: „Aš jį įamžinau, kaip čia pasakyt... nemokamai praktiškai. Va čia eina Artūras, bet aišku Artūras labai gudrus ir mes nuvažiuojame į Dzūkiją, prie Zervynų. Ir Artūras vaikšto, aš galvoju „ko jis ten vaikšto tais bėgiais?“ Paskui žiūriu: rūkas visur, lietus toks lašnoja, Artūras kapišoną užsidėjęs. Galvoju jisai čia man jaunam fotografui pozuoja taip. Netiesiogiai sako „fotkink, fotkink geras kadras“. Bėgiai, tiltas, rūkas ir nepažįstamasis eina bėgiais“⁷¹. „Fotografavimas turbūt panašus į meditaciją. Tiesą sakant, nė karto nesu meditavęs taip rimtai, kad iš tiesų suprasčiau, kas tai yra. Kartais imu įtarinėti, kad visi didieji medituotojai meluoja susiriesdami apie savo nušvitimus, bet tai ne mano reikalas. Beje, rašymas, ko gero, taip pat meditacija, tik šį kartą mane domina vaizdas“⁷². Taip apie naują savo veiklą Parulskis atsiliepia prozos rinkinio tekste *Miesto vaizdų meditacijos*. Be to, Parulskis prideda: *Fotografuodamas – o tai ištisas procesas – aš tarsi atsikratau visų buitinių smulkmenų, visų smulkių problemų, tarsi esu supamas grynujų būties pavidalų*⁷³.

2.1. Ironija Sigito Parulskio prozoje: retorinė perspektyva

Efektyviai vartojamos stilistikos priemonės tekste gali padėti sukelti ir emociją ir padėti perteikti vaizdą teksto forma. Parulskis tokį retorikos priemonių naudojimą tokiam tikslui pasiekti paaiškina ir komentuoja taip: „Dėl to, kai prisimenu knygą, visuomet prisimenu būseną, ne kažkokius žodžius, nes žodžiai yra techninis dalykas, o tai, ką jie sukelia, ką pažadina, tai svarbiausia. Nežinau, ar rašytojas gali stengtis kažkaip taikyti į tą būseną, vis tiek tu pirmiausia eini per istoriją, per vaizdinį, per metaforą, tikėdamasis, kad tau pavyks, juo labiau rašydamas pats jauti, kad tavyje yra ta būseną,

⁷⁰ LIETUVOS NACIONALINIS RADIJAS IR TELEVIZIJA. *Sigitas Parulskis: aš kaip Holivudas, užsiimu svajonių ir sapnų gamyba*. 2025. Prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2495725/sigitas-parulskis-as-kaip-holivudas-uzsiimu-svajonių-ir-sapnu-gamyba> (žiūrėta 2025 02 28).

⁷¹ VILNIAUS KNYGŲ MUGĖ. *Sigito Parulskio jubiliejinis renginys „Patys gražiausi sapnai apie kelią“*. 2025. Prieiga internete: <https://www.youtube.com/watch?v=qxpVW316NU8> (žiūrėta 2025 04 28).

⁷² PARULSKIS, S. *Patys gražiausi sapnai apie kelią*. Vilnius: Tyto Alba, 2025, 129.

⁷³ Ten pat. 129.

tu ją jauti, ir mėgini taip pasakyti, kad išsaugotum šiek tiek jos, ir jei paskui skaitytojas jaučia kažką panašaus, vadinasi, tau pavyko“⁷⁴.

Nors ir trumpai, tačiau apie rašymo stiliaus svarbą Parulskis kalba tekste *Apie J. S. Salingerio „Rugiuose prie bedungės“*. Nors kalbėdamas apie šią knygą Parulskis pirmiausia pabrėžia knygos aktualumą tiek jam, tiek šiandieniniam jaunimui visgi tai paminėjęs jis iškart prideda ir tai, kad jam šioje knygoje išpūdį padarė ir knygos stilius, kurį įvardija kaip puikų. Negana to, Parulskis prisipažįsta: „[...] vien jau kalbos maniera yra maištas prieš suaugusiųjų pasaulį, ir tai mane žavi“⁷⁵.

Parulskis ironiją, kaip stilistikos priemonę, naudoja labai įvairiais aspektais. Vienas iš pavyzdžių yra teorinėje dalyje paminėta Koženiausienės įžvalga, kai ironija yra sukurama naudojant arba perkuriant frazeologizmus, posakius arba citatas. Šis aspektas yra sutinkamas Parulskio kūryboje. Vienas iš pavyzdžių galima rasti rinkinio tekste pavadinimu *Naujažmogiai*. Tekste yra pasakojamas Parulskio išvykimas į Vroclavą, į literatūros renginį. Jame Parulskis pamatė poetą, kuris atsiėmė apdovanojimą ir stebėdamas jį, įveda sąvoka „naujažmogiai“, pradeda apie tai samprotauti ir kalba apie tokių žmonių perdėtą visų sričių politizavimą, norą pakeisti Kalėdų pavadinimą į kažką neutralaus ir pirkimą kaip vienintelias likusias sakralines apeigas. Neigiama Parulskio pozicija į šiuos reiškinius yra gan akivaizdi, tačiau Parulskis kalbėdamas apie juos pasitelkia ironiją ir taip sukuria tekstą tam išjuokti. Šmaikštumas tekste sukuriamas iš to, kad Parulskis ironizuodamas apsipirkimą „Akropolyje“ įvardija kaip „[...] šiuolaikinės Lietuvos pasiekimų viršūnę“⁷⁶. Tokiu būdu jis sukuria netikrą pagyrimą ir išaukštinimą iš tikrųjų norėdamas pašiepti apsipirkimo reiškinį. Negana to, Parulskis paima prancūzų filosofo Rene Dekarto posakį „mąstau, vadinasi esu“ ir perkuria jį savaip į „perku, vadinasi esu“⁷⁷. Tai padarius lieka pakankamai akivaizdu, kad ši mintis yra tik modifikacija, tačiau tuo pačiu metu galima ir nesunkiai suprasti, kad tai yra užuomina į Dekartą. Ta pati ironiška citata pakartojama ir knygos *Taranitno kronikos* šeštame tekste. Parulskis šio teksto atveju išsako savo nuomonę kritiškai atsiliepdamas apie COVID-19 viruso neigėjus ir tuometinių karantino ribojimų nepaisymą: „Buvo tik gyvuliška baimė. Įdomu, kad kitose šalyse dėl suvaržymų piktinasi ir streikuoja verslininkai, tie, kurie negali parduoti, Lietuvoje labiausiai pirktinasi ir streikuoja tiek, kurie negali pirkti“⁷⁸. Iškart po kanakamai rimto komentaro apie tuometinę situaciją seka jau minėta ironiška pastaba „perku, vadinasi esu“.

⁷⁴ LIETUVOS NACIONALINIS RADIJAS IR TELEVIZIJA. *Sigitas Parulskis: aš kaip Holivudas, užsiimu svajonių ir sapnų gamyba*. 2025. Prieiga internete: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2495725/sigitas-parulskis-as-kaip-holivudas-uzsiimu-svajoniui-ir-sapnu-gamyba> (žiūrėta 2025 02 28).

⁷⁵ PARULSKIS, S. *Patys gražiausi sapnai apie kelią*. Vilnius: Tyto Alba. 2025. 105.

⁷⁶ Ten pat. 160.

⁷⁷ Ten pat. 160.

⁷⁸ Ten pat. 50.

Vis dėlto, kaip ir Koženiauskiene pažymi, posakių ir citatų pakeitimą, kaip ir kitas stilistikos priemonės, Parulskis vartoja saikingai. Jos nėra vartojamos tik parodyti autoriaus humanitarinį išsilavinimą ar apsiskaitymą.

Parulskio tekstuose galima rasti ir minėtų Mitčelo Gryno ironijos teorijų požymių. Iliustruoti šiam pavyzdžiui galima pasitelkti prozos rinkinio tekstą *Apie tirpstančius dalykus*:

Pacientas:

Gydytojau, man tirpsta rankos.

Gydytojas:

*Laikykite jas šaldytuve*⁷⁹.

Nagrinėjant šį trumpą dialogą kaip tekstą galima pamatyti netgi dviejų jau ankščiau minėtų ir aprašytų Gryno ironijos formas. Šio teksto atveju galima atkreipti dėmesį ir į tai, kad abi ironijos rūšys tarsi sąveikauja. Pirmiausia galima pamatyti situacinės ironijos požymių. Tokia ironija atsiranda dėl to, kad kūrinys turi situaciją, kuri pereina į visišką absurdą ir iš to gimsta komizmas. Taip yra todėl, kad gydytojo atsakymas tekste sugriauna nusistovėjusias pasaulio normas, kadangi dauguma tikėtusi gauti rimtą atsakymą iš gydytojo. Be to, galima pastebėti atkartojimo ironijos apraiškų ir veikimo. Ji atsiranda su tuo pačiu daktaro atsakymu pacientui. Kadangi dialogas vyksta absurdo sąlygomis, autorius sukuria aplinką kurioje abu teksto dialogo dalyviai gali ironizuoti. Todėl šia sąlyga Parulskis ir pasinaudoja formuluodamas visiškai netikėtą ir absurdišką atsakymą kartu turintį ir žodžių žaismą.

Panašų ironijos atmainų sąveikavimą galima surasti ir prozos rinkinio tekste *Apie kelią į laimę*. Tekste keliuėjusi moteris sutiko du vyrus su švytinčiais drabužiais ir tokiame kontekste prasideda jų tarpusavio pokalbis apie laimės paieškas gyvenime:

-Ieškau kelio į laimę, - sako moteris.

Vienas vyras ištisia ranką į priekį:

-Eikite tiesiai, paskui pasukite į kairę, ten ir bus didelis prekybos centras CUP.

-Bet aš ieškau tikros laimės, - sutrinka moteris.

Vyrai, vilkintys švytinčius drabužius, susižvalgo, skėsteli rankomis.

*-Tuomet jums reiktų į „Akropolį“*⁸⁰.

Šio teksto atveju ironija irgi yra kuriama pasitelkus moters užduotą klausimą. Ji iškelia realią egzistencinę ir filosofinę problemą – laimės paiešką gyvenime ir kur tai būtų galima surasti. Kadangi pokalbis vyksta ironijos kontekste, atsakymas į tokį rimtą klausimą negali būti suformuluotas vienodai rimtą turinį. Parulskis šiame tekste situaciją vėl nuveda iki visiško absurdo ir vyrai klausimą dėl kelio supranta ne filosofiškai, o tiesiogiai. Būtent tokiu būdu lūkesčiai, kurie buvo iškelti su

⁷⁹ Ten pat. 108.

⁸⁰ Ten pat. 110.

moters klausimu yra sugriaunami. Negana to, situacijos absurdas tęsiasi toliau moteriai patikslinus, kad ji ieško tikros laimės, bet vyrai ir vėl klausimą priima per daug tiesiogiai ir siūlo kitą prekybos centrą. Viso to rezultatas – antra kartą sukelti lūkesčiai yra sugriaunami. Pati situacija galėtų likti tik kaip komiškas absurdas, tačiau tai yra ir paslėpta socialinė kritika. Ankstesniuose pavyzdžiuose jau buvo parodytas Parulskio kritiškumas šiandieninei Lietuvos kultūrai, o ypač vartojimui. Šis tekstas irgi gali būti priskiriamas prie pavyzdžių. Šio teksto atveju Parulskis ironizuoja žmonių norą rasti laimę per materialius daiktus ir jų pirkimą. Kritika šiam reiškiniui tekste pasireiškia per jo liaupsinimą ir iškėlimą kaip vienintelį kelią į laimę.

Ironijos raišką dialogo forma galima rasti ir rinkinio *Tarantino kronikų* dešimtojoje esė (*Klausinėju Jėzų apie vakciną ir kt.*). Parulskis jame kalbasi su Jėzumi ir klausia jo nuomonės apie vakciną nuo COVID-19, kadangi žmonės ja nepasitiki. Jėzus ramina sakydamas, kad jo tėvas sukūrė pasaulį per šešias dienas. Tačiau šitą išgirdęs kūrinio pasakotojas nenusiramina ir netgi pradeda abejoti šiuo Dievo kūriniu kaltindamas Visagalį skubėjimu. Komizmas ir absurdas čia yra sukuriamas tuo, kad pasakotojas su Jėzumi kalbasi visiškai betarpiškai ir kaip lygus su lygiu. Negana to, visame tekste absurdas tęsiasi toliau, nes vos tik apkaltinęs Dievą skubėjimu kuriant pasaulį pasakotojas iškart priekaištauja Jėzui „kodėl buvo sukurti ir *influenceriai*?“. Tokį klausimą argumentuoja taip: *Jų egzistavimas atskleidė, kad pasaulyje yra kur kas daugiau idiotų, nei manyta*⁸¹. Atrodytų, kad šiuo atveju tai yra tik skundimasis, tačiau tokiu metodu pasakotojas išsako ir savo poziciją apie dar vieną iš šiandienos aktualijų. Ironija čia sukurama taip, kad apie nuomonės formuotojus Parulskis rašo pakankamai ciniškai ir vartodamas žeminančius epitetus, nors ir tai sako ne patiems nuomonės formuotojams, o Jėzui. Tačiau, tie patys *influenceriai* gali perskaityti Parulskio tekstą ir sužinoti, kad Parulskis į visą šių žmonių grupę turi neigiamą požiūrį, nors tik kalbėjosi su Dievo sūnumi. Be to, Parulskis kuria ironiją ir su Jėzaus atsakymais. Pasiklausęs Parulskio priekaištų Jėzus jam atsako „- Eik šalin, šėtone, tu mąstai ne Dievo, o žmonių mintimis!“⁸². Papraščiau tariant, Jėzus pyksta ant žmogaus, kad jis būna žmogumi. Į tai Parulskis ciniškai pareiškia: „Tyliu. Bet visiškai nesistebiu, už ką jį štai taip, ant kryžiaus“⁸³.

Kitas ironijos raiškos dialogo forma pavyzdys yra prozos rinkinio tekstas *Apie dulkes, kurios vadina save*. Tekste vyksta pokalbis tarp dviejų žmonių:

Žmogus baltais drabužiais tyrinėja elektroninę mano smegenų kopiją, paskui pažiūri į mane, sako:

-Nieko nėra.

-Nieko, - su palengvėjimu atsidūstu. Ir tuojau pat palengvėjimą išstumia įtarumas. Nieko?

⁸¹ Ten pat. 54.

⁸² Ten pat. 54.

⁸³ Ten pat. 54.

-Palaukite, - sakau, -visai nieko? Visą gyvenimą skaičiau knygas, perskaičiau tūkstančius storų, plonų, išmintingų, kvailų, netgi genialių veikalų. Ir nieko?

Žmogus baltais drabužiais krypteli pečiais, dar kiek pastumdo smegenų nuotrauką kompiuterio ekrane, tyli.

-Italų Renesansas, impresionistai, kubistai, siurrealistai - ir „Tate Dodern“ buvau ne kartą, Niujorke, Florencijoje, Venecijoje?.. - klausiamai žiūriu į žmogų baltais drabužiais.

-Nieko, - atsako jis abejingai, spragteli pele ir užveria galvos nuotrauką⁸⁴.

Šio teksto atveju ironija yra kuriama pasitelkus atsakymą „nieko“ dėl smegenų nuotraukos ir užduodamus klausimus ir taip atsiranda situacinė ironija. Nors klausiantysis tiesiogiai ir neįvardija savo lūkesčių, galima suprasti, jog tai yra išgirsti, kad jo galvoje bent kažkas yra. Yra ir esminis absurdo elementas situacinei ironijai egzistuoti kadangi neįmanoma, kad galvoje būtų tuščia.

Greeno apsimestinės ironijos atmainos raišką galima rasti prozos rinkinio tekste *O gal metas įsitaisyti tironą?*. Tekste Parulskis pastebi, kad šiandieninė visuomenė per daug susiskaldžiusi ir šalyje yra per daug problemų. Todėl Parulskis palaiko idėją ir netgi ragina šiuos iššūkius spręsti mums visiems surandant tironą, kuris mus visus valdytų. Be to, Parulskis pateikia instrukcijas būsimam tironui kaip reikia elgtis⁸⁵. Šiame tekste Parulskis apsimeta, kad palaiko tironijos atsiradimą ir šį požiūrį komunikuoja viešai. Kadangi Parulskis tiek naujausiame, tiek ankstesniuose prozos rinkiniuose kalbėdamas apie tironiją, vyravusią Sovietų Sąjungoje, visada atsiliepdavo kritiškai, galima daryti išvadą, kad teksto *O gal metas įsitaisyti tironą?* pozicija yra tik apsimestinė. Tokiu būdu atsiranda apsimetimo teorijis apraiškos. Parulskis per daug nenukrypsta ir nuo vienos iš ironijos esmių - sakyti priešingai, negu galvoji iš tikrųjų. Be to, ironija reiškiasi ir per patį Parulskio deklaruojamą požiūrį. Konkrečiai šiame tekste jis palaiko reiškinių, kuris akivaizdžiai yra neigiamas, tačiau paties autoriaus pozicija į tą patį tironijos reiškinių visiškai skiriasi. Tai žinant tekste atsiranda ironija dėl visiškos priešingybės ir šalia to atsiranda komizmas.

2.2. Komiškumo raiška per ironiją Sigito Parulskio prozoje

Sigito Parulskio prozoje ironija dažnai yra vartojama sukurti komiškumui ir komizmui tekste. Ankstesniame poskyryje minėtas tekstas *O gal metas įsitaisyti tironą?* irgi gali būti laikomas tokio komizmo pavyzdžiu.

Komizmas per ironiją šiame tekste pasireiškia ir pagal Bergsono aprašytą idėjos išplėtimą. Parulskis tirono būtinumo idėją plėtoja pateikdamas argumentus, kodėl mums tirono būtinai reikia. Galima teigti, kad tekste pasireiškia ir Bergson'o apvertimo procesas komiškumui gimti, nes

⁸⁴ Ten pat. 32.

⁸⁵ Ten pat. 196.

Parulskis pakeičia savo įprastą poziciją. Iš tironijos kritiko jis tampa visišku tironijos pateisintoju ir palaikytoju. Be to, komizmas gimsta ir iš Bergsono paminėto kalbos registro pakeitimo. Tekste Parulskio pateiktos instrukcijos kaip reikia tapti tironu skamba kaip kulinarinis receptas: viskas surašyta papunkčiui, egzistuoja eiliškumas, informacija surašyta aiškiai ir glaustai. Galiausiai Parulskis netgi viską pabaigia kulinariniams receptams įprastu „Skanaus“⁸⁶.

Bergsono aprašytos išplėtimo idėjos vienu geriausiu pavyzdžiu prozos rinkinyje gali būti laikomas tekstas *Apie Kūčias*. Tekste Parulskis aprašo Kūčių vakarienę, o jeigu tiksliau aprašo Kūčių stalo valgius ir visą valgymo procesą. Viskas pateikta vieno ilgo sąrašo forma: *Iš pradžių silkės su grybais, paskui silkės su svogūnais, paskui silkės su morkomis ir razinomis, paskui tiesiog silkės be galvos ir krevečių be sūmonės, paskui kisieliaus, daržovių salotų su upėtakiu, burokėlių mišrainės, krekerių su avokadų užtepėlėmis, mielinių pyragėlių, paskui karpio drebučiuose, paskui keletą šaukštų prisiminimų šaltienos, paskui alaus, degtinės, vyno, paskui vėl linksmybių kumpio, vytintų anekdotų dešros ir paskalų mišrainės, paskui pajutę, kaip traška persirijusios sielos siūlės, šaukiamės Dievo pagalbos ir Dievas tekinas iš vaistinėlės atneša „Mezym“⁸⁷. Šiame tekste Parulskis sukuria komizmą daugiausiai naudojant tik idėjos išplėtimą. Parulskis tai pradeda sąraše minėdamas kiek įmanoma daugiau skirtingų silkių rūšių. Iškart po to Parulskis pereina prie kitų patiekalų, tada alkoholinių gėrimų ir galiausiai į patį sąrašą itraukia ir veiklas, tokias kaip anekdotų pasakojimas. Komizmas tęsiamas tuo, jog tame pačiame maisto produktų sąraše atsiranda visiškai tam nepriskiriami elementai. Šis komiškas išplėtimas Parulskiui pasitarnauja ir kaip ironizavimo priemonė. Jeigu reikėtų suformuluoti problemą, kuri yra iškelta tekste, tai būtų kritika šiandieninei Kūčių vakarienei. Ypač dėl perdėto susitelkimo į maistą, gėrimus ir veiklas, kurios paprastai nesiderina su to vakaro rimtimi. Po šio sąrašo Parulskis teigia: „tada sočiai atsirūgę, išvemiame putlų kūdikėlį Jėzų, kūdikėlis negyvas kaip visada, ką gi, svarbiausia neprarasti vilties“⁸⁸. Ironija tekste yra sukurama pasinaudojant absurda, įvardijant kūdikėlių Jėzų kaip kažką, kas yra išvemiama. Be to, ironija sukurama ir tam tikra prasme pakeitus pakeitus Kūčių vakarienės reikšmę. Paprastai Kūčios yra laikoma kaip Jėzaus gimimo naktis. Tačiau Parulskis apsuka šią reikšmę įvardindamas Jėzaus gimimą kaip išvėmimą ir prideda, kad kūdikėlis negyvas kaip visada.*

Kitas Bergsono idėjos išplėtimo pavyzdys gali būti *Tarantino kronikų* vienuoliktoje esė (*Apie nuotolinį būdą*). Tekste Parulskis rašo apie COVID-19 pandemijos metu įsivyravusį gyvenimo būdą kai dauguma veiklų tapo daromos neišeinant iš namų: „Nenutrūkstantis informacijos ošimas: maistas nuotoliniu būdu, mokslas nuotoliniu būdu, šventės nuotoliniu būdu, konkursai, šou, finansinės machinacijos, seksas, vestuvės, laidotuvės, sielvartas, palaima, Dievas, viskas nuotoliniu būdu, viskas

⁸⁶ Ten pat. 196-199.

⁸⁷ Ten pat. 30.

⁸⁸ Ten pat. 30.

neišeinant iš namų, neišlipant iš automobilio, iš lovos, iš savo tinginystės ir egocentrizmo kokono“⁸⁹. Šiame tekste Parulskis sukuria komizmą daugiausiai naudojant tik idėjos išplėtimą kaip ir anksčiau minėtame tekste *Apie Kūčias*. Parulskis tai pradeda sąrašę minėdamas, kiek skirtingų veiklų tapo pasiekiamos nuotoliniu būdu. Komizmas yra sukuriamas į sąrašą įtraukiant veiklas, kurių tikrai neįmanoma atlikti nuotoliniu būdu tokias kaip laidotuvės ir vestuvės. Be to, komizmui sustiprinti Parulskis į tą patį veiklų sąrašą įtraukia netgi sielvartą, palaimą ir Dievą. Šis komiškas išplėtimas Parulskiui pasitarnauja ir kaip ironizavimo priemonė. Skaitant tekstą gali atrodyti, kad autoriui nepatinka toks veiklų pasikeitimas, tačiau autorius labiau piktinasi ir pašiepia tingumą, atsirandantį iš nuotolinių veiklų. Tingumui pašiepti yra vėl pasitelkiamas idėjos išplėtimas, nes tinginystė irgi yra paverčiama trumpu sąrašu, kokiais skirtingais būdais galima atlikti nuotolines veiklas. Dar komiškumas yra sukuriamas tuo, jog autorius giria koronavirusą: „[...] koronavirusas - pretendentas į Nobelio premiją, juk mes, žmonės, seniai to siekėme!“⁹⁰. Remiantis Bergsonu, čia galime matyti komiškumą kadangi buvo pasakyta kažkas, ko paprastai yra sunku tikėtis - autorius sako komplimentus mirtinam virusui. Už visa tai autorius žmones netgi ironiškai pagiria sakydamas „Well done“⁹¹.

Be to, galima prozos rinkinyje *Patys gražiausi sapnai apie kelią* rasti ir Bergsono aprašytą kartotės procesą komiškumui atsirasti. To pavyzdys yra jau anksčiau minėtas tekstas *Apie kelią į laimę*. Tekste komiškumas yra sukuriamas užduodant klausimą „kur galima rasti laimę?“ ir patikslinus, kad ieškoma tikros laimės, tą patį klausimą pakartojant. Be to, šis tekstas pagrindžia Bergsono mintį, kad komizmas gimsta tada, kai yra pasakoma kažkas, kas neturėjo būti pasakyta arba ko niekas nesitikėjo. Moters reakcija į siūlymą eiti į CUP tai parodo, nes ji iškart tikslina, jog ieško kelio į tikrą laimę. Po šių moters žodžių tekstas pereina į visišką absurdą ir komizmas čia reiškiasi tuo, kad vyrai iš moters atsakymo turėtų suprasti, jog jų atsakymas yra visiškai ne toks, kokio tikėjosi moteris. Kadangi veiksmas vyksta absurdo ir komiškumo kontekste vyrai ir toliau nesupranta situacijos todėl plėtoja savo idėją siūlydami rinktis kitą prekybos centrą.

2.3. Sokratiškoji ironija Sigito Parulskio prozoje

Teorinėje dalyje buvo paminėta, kad Sokratas ironiją naudojo kaip įrankį iškelti jam aktualiems klausimams. Pradėdamas kalbėti jam aktualia tema jis pradėdavo viską analizuoti nuo pačių pagrindų: klausdavo jį dominančio dalyko apibrėžimo taip priversdamas savo debatų oponentus viską apmąstyti iš naujo. Toks metodas iš esmės buvo didaktinis, nes padėdavo parodyti mąstymo

⁸⁹ Ten pat. 55.

⁹⁰ Ten pat. 55.

⁹¹ Ten pat. 55.

klaidas⁹². Labai panašiai elgiasi ir Sigitas Parulskis. Autoriaus tekstuose dažnai galime rasti jo samprotavimus permąstant tam tikrus reiškinius pradedant nuo jų esmės. Pasitelkdamas tą pačią ironiją Parulskis analizuoja įvairias gyvenimo sritis. Iš esmės galime teigti, kad autorius jas taip pat ir ironizuoja⁹³.

Knygos anotacijoje Parulskis sako: „Rašau tekstus daugiau nei keturiasdešimt metų. Esu iš tų laikų, kai knyga, tekstas, kūryba buvo laikomi vertingais dalykais, žmogaus dvasinės veiklos fenomenais“⁹⁴. Tačiau Parulskis neužsiima pamokslavimu ir, visai kaip Sokratas, neturi atsakymų. Pats Parulskis tai ir konstatuoja: *Kaip yra dabar - nežinau*⁹⁵. Šiuo požiūriu Parulskis primena Sokratą, nes irgi pripažįsta savo žinių ir suvokimo ribotumą ir tarsi perfrazuoja Sokrato mintį „Žinau, kad nieko nežinau“.

Parulskis vartoja ironiją, kaip vieną iš įrankių socialinei kritikai. Tekstuose dažnai samprotaujama įvairiais klausimais, susijusiais su šiądienine visuomene ir jos veiksmais bei poelgiais. Ypač daug dėmesio skiriama šiądieninei kultūrai, kritika jai reiškiamą labai ryškiai. Socialinės kritikos galima rasti ir prozos rinktinės *Patys gražiausi sapnai apie kelių tekstus Lietuva brangi - srutų Venecija*. Tekste autorius kelia klausimus „Kas yra krikščioniškos vertybės?“ ir „Kas yra paprastas žmogus?“⁹⁶. Apie krikščioniškas vertybes, arba tiksliau apie jų nebuvimą, yra kalbama migrantų krizės kontekste. Tas vertybes autorius apibūdina kaip retoriniais šūkais ir propagandiniais paistalais, bet kartu ir pastebi: „[...] apie šalies kultūrą gali spręsti matydamas, kaip ji su problemomis (turiu galvoje ne tik valdžią, bet ir „paprastus žmones“) - jeigu griebiamasi barbariškų metodų, vadinasi, tokia ir kultūra“⁹⁷. Visgi, apie problemą nėra kalbama tik rimtu tonu. Parulskis ironizuoja: „Juk būtų gražu, jeigu savivaldybių delegacijos nemosuotų šakėmis, o atvyktų prie sulaikymo centrų su nereikalingais drabužiais, su maistu, dainuotų „Lietuva brangi“, skambėtų kanklėmis, čia pat gamintų nacionalinius valgius ir pan.“⁹⁸. Tačiau ir šiuo atveju Parulskis neduoda aiškaus atsakymo – jis tik klausinėja ir taip verčia patį skaitytoją susimastyti, o pats yra tiesiog įvykių stebėtojas. Tokią jo poziciją parodo teksto paskutinis sakiny: „Tad ir plaukiame šūdų kanalais šioje srutų Venecijoje, kurią vadiname Lietuva brangi“⁹⁹.

Sokratiško mąstymo iškeliant klausimus arba iš naujo klausiant tam tikrų apibrėžimų randama ir rinktinės tekste *Naivumas yra liga*. Tekstas primena sąmonės srautą kadangi lokacijos ir temos vyrančios kūrinėje pastoviai keičiasi. Tekstas pradedamas aprašytu kapinių vaizdu, paskui Parulskis

⁹² BARANOVA, J. Sigitas Parulskio pasakotojų pėdsakais. *Metai*. 2005. Prieiga internete: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=14003#sdfootnote1sym> (žiūrėta 2025 03 15).

⁹³ Ten pat.

⁹⁴ PARULSKIS, S. *Patys gražiausi sapnai apie kelių*. Vilnius: Tyto Alba. 2025. 283.

⁹⁵ Ten pat. 283.

⁹⁶ Ten pat. 193.

⁹⁷ Ten pat. 193.

⁹⁸ Ten pat. 193.

⁹⁹ Ten pat. 195.

prisimena režisierių, kuris žuvo Mariupolyje. Toliau tekste Parulskis mąsto apie meną, trumpai kalba apie pasaulį prieš ir po Pirmąjį pasaulinį karą, tekste randa vietos netgi pakalbėti apie Lietuvos futbolą. Vienu metu Parulskis netgi pagauna save, jog užsnudo spektaklio metu, tačiau toliau samprotauja¹⁰⁰. Tarp daug temų Parulskis visgi randa laiko užduoti jam rūpimų klausimų. Prisimindamas režisierių ir apgalvodamas, kokios galėjo būti paskutinės jo gyvenimo akimirkos Parulskis užduoda esminį klausimą „Kas apskritai šiame pasaulyje verta gyvybės?“. Be šio klausimo Parulskis prideda ir klausimą „Ir ko šiame pasaulyje verta gyvybė?“. Nors klausimai užduodami atvirai ir jie yra labai konkretūs, Parulskis nepuola visko atsakinėti tiesiogiai. Po klausimų seka tik jo mintis: „Mirusieji verti pagarbos vien dėl, kad tyli“¹⁰¹. Manytina, kad paminėta tylą yra ir užuomina į poziciją neatsakyti į klausimus tiksliai ir palikti atvirą erdvę atsakymui.

Sokratiškos ironijos bruožą neduoti tikslų atsakymų atvirai deklaruoja ir pats Parulskis. Tai nėra kažkas, kas jam gaunasi atsisiktinai. Tai yra daroma sąmoningai, netgi galima teigti, kad tai ir yra autoriaus kūrybos tikslas. Parulskis tai atskleidžia knygos tekste *Apie istoriją*. Jame rašytojas sako, kad jo kūrybos tikslas yra apjungti viską: malonias ir nemalonias gyvenimo patirtis, egzistencijos šiurpulį ir visus žmogiškuosius parametrus taip tekstuose kuriant „tikrovės skonį“¹⁰². Visgi, tai parašęs Parulskis tęsia mintį ir paaiškina, kad nors vienas iš jo kūrybos tikslų yra apjungti viską, kas egzistuoja gyvenime tai padarius jis nenori palikti jokių išvadų ir jokių pažadų, o tik juoką, kuris bus kaip angelo¹⁰³.

Be to, galima teigti, kad ir pačioje ironijoje Parulskis nemato tikslaus atsakymo, nors ir yra aktyvus jos naudotojas. Geras to pavyzdys yra prozos rinkinio tekstas *Smulkūs žemės reikalai*. Tai trumpa istorija kurioje Parulskis vaikštinėja po Vilnių ir sutikęs grupę jaunuolių, kurie vandenyje su tinklais gaudė plastiką, trumpai su jais pasikalba¹⁰⁴. Po pokalbio jis nueina toliau nešdamasis savo kamerą. Tačiau Parulskis po visko klausia savęs „kokį velnią aš čia veikiu, šlaistydamasis su kamera, ką aš gaudau?“¹⁰⁵. Vėlgį, yra užduodami kone egzistenciniai klausimai dėl savo pačio būties. Jiems iškilus pasigirsta „susmulkintą amžinybę“, kas yra kandi pastaba į jaunuolių atsakymą pokalbio metu. Parulskis paklausė jų ar daug sugavo plastiko ir gavo atsakymą, kad ne, bet vandenyje gali būti susmulkintų plastiko detalių. Atrodytų, tai buvo aiškus atsakymas, tačiau balsas pasakė šią frazę ir dingo. Visa tai išgyvenęs pats Parulskis klausia: -Ar tai ironija?! -šūkteliu. -Ar rimtai?! A?! Jokio atsakymo. Viskas teka¹⁰⁶. Tai būtų galima laikyti metaforišku pastebėjimu, kad ironija ateina ir išeina, nors tikslaus atsakymo ir neduoda, o viskas tęsiasi toliau.

¹⁰⁰ Ten pat. 208-214.

¹⁰¹ Ten pat. 209.

¹⁰² Ten pat. 119.

¹⁰³ Ten pat. 119.

¹⁰⁴ Ten pat. 37.

¹⁰⁵ Ten pat. 37.

¹⁰⁶ Ten pat. 37.

2.4. Suvaldyta ironija ir autoironija Parulskio prozoje

Teorinėje dalyje buvo paminėtas danų filosofo Søren Kierkegaardo darbuose įtvirtintas suvaldytos ironijos terminas ir kad tokia ironija gali veikti kaip autoterapijos priemonė individo gyvenime. Dėl šios priežasties ironizavimas tampa vienu iš būdų individui susitaikyti su gyvenimu ir priimti įvykius, kurių gali būti neįmanoma pakeisti. Netiesiogiai apie ironiją ir ironizavimą, nukreiptą į save, Parulskis rašo tekste *Apie savęs graužimą*. Jame gerai atsiskleidžia jo mąstymas ir kodėl jis pasirinko galvoti būtent taip. Iš pradžių Parulskis apie tokį mąstymą atsiliepia vadindamas tai graužimu ir įvardija: *Graužiu save, graužiu, kreivais varžtais prisukta mano tėvynės istorija, syksta kultūra, mentalitetą košia skersvėjai, išsilavinimas skurdus, politikai trenkti, verslininkai godūs, staiga suprantu, velniai griebtu, juk labai lengva graužti save, o jeigu pamėginčiau graužti kitus?*¹⁰⁷ Parulskis pradeda nuo savęs, tačiau įvardindamas viską, kas jam nepatinka ir dėl ko jaučia kartėlį. Galime matyti kūrėjo ir kūrinio distanciją, kuri buvo aktuali Kierkegaardui. Šiuo atveju Parulskis figūruoja kaip kultūros ir valstybės kūrėjas, o kūrinį atitinka Lietuva. Visgi autorius nėra patenkintas savo „kūriniu“ ir išvardinti dalykai tampa kaip būdas išsakyti nusivylimą. Gali atrodyti, kad autorius dėl to netgi jaučia kaltę. Tai išsakęs, Parulskis tekste ironizuoja neatsigrėžimą į save ir kone išjuokia bandymus tokiais atvejais dėl visko graužti kitus: *Graužti rusus, įsižeis, ims šaudyti, jie ginklų turi tiek pat, kiek ir kompleksų, pasiklausai rusų, vis kas nors nori juos įžeisti ir apšmeižti. Graužti būtų galima lenkus, bet jie katalikai, tokiems dalykams turi imunitetą. Lieka vokiečiai – tie tokie turtingi, kad nuo bet kokios savigraužos gali išsipirkti*¹⁰⁸.

Klišės ir atpažįstami archetipai apie kitas tautas šiuo atveju yra vartojami sąmoningai. Tai tampa būdas ironizuoti patį knesofobinį mąstymo principą. Parulskio atveju tai yra būdas parodyti tų klišių tamsumą ir primityvumą. Iš esmės tą patį mentalitetą, dėl kurio apgailestavo ankščiau. Tokiu būdu taip yra grįžtama ir prie pirminio ironijos apibrėžimo, jog tai yra priešingybė to, kas iš tikrųjų yra sakoma. Galiausiai autorius konstatuoja: *Telieka graužti save. Tai ir graužiu*¹⁰⁹. Iš esmės tai apibrėžia Parulskio nuostatą, kad vienintelis būdas susitaikyti su esama situacija yra ironija, nukreipta į save. Stereotipai ir klišės jų pašiepimui yra naudojaos ir tekste *Apie tai, kaip mes buvome negrai*. Parulskis iškart prideda remarką, kuri yra ir paaiškinimas, jog šis įžaidus žodis buvo naudojamas įvardinti absoliučiai bet kurį juodaodį. Viskas prasideda Parulskio vaikystės prisiminimais kaip jis būdamas mažas kartu su mama turėjo vogti anglis iš socialistinio ūkio. Tačiau greitai visas pasakojimas pasikeičia ir pradedami pasakoti vaizdiniai iš juodaodžių vergovės laikotarpio¹¹⁰. Tekste

¹⁰⁷ Ten pat. 91.

¹⁰⁸ Ten pat. 91.

¹⁰⁹ Ten pat. 91.

¹¹⁰ Ten pat. 81.

panaudotas toks rasistinis išsireiškimas yra ne tam, kad autorius išreikštų savo pažiūras apie juodaodžius. Jis yra naudojamas tam, kad parodytų bendrą išsilavinimo stoką mentalitete. Pridėtas žodžio paaiškinimas paaiškina netik šio žodžio reikšmę. Jis parodo ir tai, kaip anuomet tas žodis buvo visuotinai priimtinas. Nors rasistinis žodis ir yra vartojamas, tačiau taip rasistinis žodžio kontekstas yra pakeičiamas tam, kad parodytų to paties žodžio neigiamas savybes.

Toks tekstas nėra pavienis atvejis. Prozo rinkinio tekste *Apie gyvenimą* Parulskis kalba apie sunkią Lietuvos gydytojų realybę: *Pasirodo, kas antras LT gydytojas galvoja apie savižudybę*¹¹¹. Iškeliama labai rimta problema ir užduodamas klausimas „O jeigu tai tokia tendencija nėra tik gydytojų tarpe?“. Atrodytų, toliau turėtų sekti rimtas požiūris į situaciją, bet Parulskio veiksmai iš esmės yra jokie: *Šios mintys sukrečia, sėdžiu, ilgai sėdžiu, veidas apauga plaukais, tada pasidarau sumuštinį, neblogą sumuštinį su itališku kumpiu ir lietuviška nugarine, atsikandu, bet kąsnis nesklandus, dalis veido plaukų patenka į burną, skauda, ištrykšta ašaros, tik alkis giliau nei raunamų veido plaukų skausmas, giliau nei socialinis, politinis ir geopolitinis skausmas, sėdžiu, ašaros byra, gaila veido plaukų ir gydytojų, kramtau sumuštinį su kumpiu, nugarine ir veido plaukais, malšinu giliau nei visas sąmoningumo rinkinys tūnanti alkį ir galvoju apie...*¹¹²

Kalbėdamas apie savo sėdėjimą Parulskis ironizuoja bendrą visų žmonių požiūrį į šią problemą kone visiškai neregutuoti. Galima teigti, kad Parulskis nori pasakyti, jog mes visi suprantame šios problemos rimtumą (įvardijama, kad tai sukrečia) ir visi pasirenkame nieko dėl to nedaryti, o tik sėdėti. Tai irgi yra socialinė kritika, išsakoma per ironiją pašiepiant situaciją. Toliau yra kritikuojamas ir visuomenės savanaudiškumas šiuo klausimu. Tik Parulskis tam išsakyti atsigręžia į save. Būtent todėl tekste jis ir sako, kad jis tai išgirdęs eina pasidaryti sumuštinį, nors omenyje greičiausiai turi mus visus, kaip sociumą. Visgi apie save Parulskis kalba ne veltui. Tame pačiame savanaudiškumo apibūdinime kai kalbama apie socialinį, politinį ir geopolitinį skausmą, vėl galima rasti kartėlio, kurį jaučia ir pats autorius. Visas šias sunkias mintis jis įvardija kaip sąmoningumo rinkinį ir čia vėlgi būdas išsilaisvinti nuo slegiančios realybės yra ironizuoti šią situaciją. Todėl Parulskis prieina prie tokios išvados: *na, ne, tyčia nesizudysiu, noriu pažiūrėti, kaip baigsis visa ši nesąmonė*¹¹³.

Pati ironija tekste išeina už Parulskio kaip kūrėjo ribų. Kadangi išsakoma socialinė kritika savo šaliai, viskas persikelia į realų gyvenimą, o visas analizavimas vyksta per ironijos prizmę. Todėl prisiminus Kierkegaardą galime teigti, kad Parulskiui pavyksta valdyti ironiją ir savo asmeniniame gyvenime už literatūros ribų. Autorius ironiškai žiūri į save kaip rašytoją netik tekstuose. Parulskis ironizuoja epitetus ir klišes, kurie yra dalinami jam kaip rašytojui jau už teksto ribų: „Aš esu ir premijų gavęs daug visokių, ir net buvau vadinamas vienu metu kultiniu rašytoju, nors aš atsimenu klausiau

¹¹¹ Ten pat. 77.

¹¹² Ten pat. 77.

¹¹³ Ten pat. 77.

to žmogaus, sakau „ką tai reiškia?“. Niekur nesu matęs jokio kulto pastato su mano vardu ir pavarde. Niekur nesu matęs ant moterų krūtinių marškinėlių su mano vardu ir pavarde. Aš kultą įsivaizduoju koks nors roko koncertas ir daugybė fanų eina iš proto, draskosi marškinėlius, merginos rodo krūtis būgnininkui. Man taip nėra nutikę“¹¹⁴.

Ironijos, nukreiptos tik į patį save, galime rasti ir prozos rinkinio *Patys gražiausi sapnai apie kelią* tekste *Apie teigiamas emocijas*. Jame autorius skundžiasi, kad gauna daug pastabų dėl negatyvių emocijų savo tekstuose¹¹⁵. Ir iškart po šios pastabos autorius tekste pradeda samprotauti apie mūsų tautos didžiulį lytinį potencialą. Jį ironizuodamas Parulskis apie tai sako: „Kartais lietuviai giriasi, kad jų potencialas nuo jūros iki jūros, kad Lietuva - šalis, kur miega kampuos didvyriai, suprask, pamiegos, bet jau kai atsikels!“¹¹⁶. Autorius už tokias pastabas atsako provokacija ir stengiasi sukelti dar daugiau nepasitenkinimo. Pirmiausia Parulskis tai daro kalbėdamas intymia tema kaip lytinis potencialas ir piešdamas labai ryškų paveikslą. Kalbėdamas apie tai netgi pakeičia Maironio eilėraščio „Lietuva brangi“ eilutę ir taip ironizuodamas atrodo sumenkina eilėraščio eilutės prasmę. Ir autorius tai puikiai supranta, nes tekste dėl tokio elgesio ironizuoja pats save: „Manau, tai labai teigiamas dalykas ir daugiau bjaurių pastabų apie negatyvias mintis mano tekstuose nebesulauksiu“¹¹⁷.

Prozos rinktinėje *Patys gražiausi sapnai apie kelią* galima surasti tekstų, kuriuose Parulskio autoironija vienu metu yra nukreiptą į jį, kaip rašytoją ir į jį kaip fotografą. Tokios ironijos pavyzdys gali būti rinktinės tekstas *Rašytojas, kuris fotografuoja*. Parulskis tekste pasakoja trumpą susidūrimą su moterimi, kuri apžiūrinėjo jo darytas fotografijas renginyje „Fotografijos savaitgalis“. Pamatęs moters susidomėjimą nuotraukomis, Parulskis nutaria trumpai nupasakoti kaip sunkiai padarė tas fotografijas padarė ir tuo pačiu metu pridėti, kad jas padarė rašytojas. Tačiau ir moteris atgal sulaukia tik klausimo „koks rašytojas?“¹¹⁸. Šiame trumpame tekste Parulskis ironizuoja savo bandymą pasinaudoti savo kaip rašytojo žinomumu, kad pritrauktų besidominčios moters dėmesį. Tačiau, visai kaip ir dažname ironijos apibrėžime, viskas pasisuka priešingai. Atsiranda ir Greeno aprašytos situacinės ironikos elementų, kadangi galima suprasti, jog Parulskis iškėlė viltį, kad bus atpažintas ir taip gaus dėmesį, nors atvirai to ir nedeklaruoja. Remiantis Bergsonu šiame tekste galime įžvelgti ir komizmo elementų. Kadangi komizmas gimsta kai yra pasakojama ar padaroma, ka-kas ko nebuvo tikėtasi iš Parulskio reakcijos galima teigti, kad moters atsakymas „koks rašytojas?“ atitinka nustatytą sąlygą, nes Parulskis tai išgirdęs suregavo: *Netenku žado, galvoje tuščia kaip vakarykščiame*

¹¹⁴ LIETUVOS NACIONALINIS RADIJAS IR TELEVIZIJA. *Ar įmanoma surasti kelią į kančios įveiką? Homo cultus. Paribio pokalbiai*. 2025. Prieiga internete: <https://www.youtube.com/watch?v=K96XIWYTKFQ> (žiūrėta 2025 02 12).

¹¹⁵ PARULSKIS, S. *Patys gražiausi sapnai apie kelią*. Vilnius: Tyto Alba. 2025. 85.

¹¹⁶ Ten pat. 85.

¹¹⁷ Ten pat. 85.

¹¹⁸ Ten pat. 249.

*laikraštyje*¹¹⁹. Be to, Parulskis ironizuoja ir savo paties pasipinktinimą ir tarsi teisindamasis arba nenorėdamas pripažinti, kad moteris jo tikrai nepažino, prie teksto priduria: *P.S. Viskas šiame tekste tiesa, išskyrus moters klausimą. Ji nieko nepaklausė, peržiūrėjo nuotraukas ir nuėjo. Vis dėlto, ši istorija – pavyzdys, kaip kartais atsiranda tekstai: kaip tikrovės, tikro nutikimo tęsinys*¹²⁰.

2.5. Istorinės praeities analizavimas per ironiją Sigito Parulskio prozoje

Viena iš dažniausiai pasikartojančių temų, apie kurias Sigitas Parulskis kalba savo eseistikoje yra mūsų šalies istorinė praeitis ir jos vertinimas. Jeigu reikėtų nurodyti konkrečiau – Lietuvos sovietinė praeitis. Sovietmečio motyvas yra vienas iš dažniausiai pasikartojančių naratyvų Parulskio kūryboje. Didelė Lietuvos sovietmečio gyvenimo dalis buvo kartu ir Parulskio gyvenimo dalis ir šios dvi egzistencijos persipina. Parulskis gimė sovietinės okupacijos metais, sovietiniais metais pasirinko filologijos studijas Vilniaus universitete, tačiau to pačio laikmečio ir sistemos buvo priverstas keisti savo gyvenimą kai buvo pašauktas tarnauti sovietinėje kariuomenėje. Pats Parulskis tą laikotarpį prisimena taip: *Man sunku vertinti tą laikotarpį... Sunku žmonėms paaiškinti, ką reiškia po pirmo kurso universitete patekti į sovietų kariuomenę, o paskui po dvejų metų vėl sugrįžti į universitetą. Nors ir studijavau, sėdėjau paskaitose ir seminaruose, bet dar ilgai paprasčiausiai negalėjau sugrįžti. Tai ką dabar galėčiau pasakyti apie tą laiką...*¹²¹ Sovietinės praeities tema buvo kalbama ir ankstesniuose autoriaus prozos rinkiniuose. Tai nesunku pamatyti panagrinėjus juos išsamiau ir palyginus. Pavyzdžiui, 2013 metais išleistame rinkinyje pavadinimu *Mano tikėjimo iltys. Tekstai, atsiradę iš stebėjimo, patirties ir vaizduotės* autorius skiria visą skyrių *XX amžiaus prisiminimai* ir jame pasakoja savo prisiminimus ir pateikia trumpus aprašymus apie tuometinę buitį ir gyvenimo būdą. Tokiu būdu Parulskis dalijasi savo prisiminimais, koks tuo metu būdavo maistas, transportas ir netgi šventės. Dar trumpai paskiria vietas papasakoti ir panagrinėti apie „gerų komunistų mitą“¹²². 2018 metais išleistame Parulskio tekstų rinkinyje *Amžinybė manęs nejaudina* irgi galima rasti tekstų, kuriuose kalbama apie šią Lietuvos istorijos dalį. Pavyzdžiui, tekstas *Kodėl manęs nejaudina valstybinės šventės*. Jame Parulskis nagrinėja savo paties tapatybę kaip sovietinę ir kokia kultūra tą tapatybę jam suformavo¹²³. Tame pačiame rinkinyje tekste *Prieš smerkiant verta susimąstyti* nagrinėja ir bendrą Lietuvos ir tuometinių lietuvių tapatybę bei identitetą. Kartu tai darydamas tekste atsako ir į klausimą kodėl jis kalba apie tai garsiai: *O juk galvojant, ką reikia daryti su sovietiniais*

¹¹⁹ Ten pat. 249.

¹²⁰ Ten pat. 249.

¹²¹ VASILIAUSKAS, S. Sigitas Parulskis: „Kiekviena palaima turi kančios šešėlį“. Rašytoją Sigitą Parulskį kalbina Saulius Vasiliauskas. *Metai*. 2025. Prieiga internete: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=23557> (žiūrėta 2025 02 11).

¹²² PARULSKIS, S. *Mano tikėjimo iltys. Tekstai, atsiradę iš stebėjimo, patirties ir vaizduotės*. Vilnius: Alma littera. 2013. 35-124.

¹²³ PARULSKIS, S. *Amžinybė manęs nejaudina*. Vilnius: Alma littera. 2018. 95-97.

*simboliais (kad ir kokie jie bebūtų), tereikia vieno: surasti jiems tinkamą vietą. Ir erdvėje, ir atmintyje*¹²⁴.

Parulskio prozos rinkinyje *Patys gražiausi sapnai apie kelią* irgi yra tekstų, kuriuose kalbama apie sovietinę praeitį. Tačiau yra ir viena istorinė aplinkybė, kuri išskiria šį rinkinį nuo kitų – Dalis *Patys gražiausi sapnai apie kelią* tekstų yra parašyti jau prasidėjus Rusijos invazijai į Ukrainą 2022 metais. Todėl dalis prozos rinktinės tekstų, kuriuose yra kalbama apie sovietinę praeitį, kartu persipina ir su pradėjusio karo Ukrainoje kontekstu. Tokiu būdu yra samprotaujama ir kaip ta praeitis įtakoja ir šiandieną, šie du skirtingi kontekstai susiejami: *Priminsiu, kad ČK (Ypatingoji komisija kovai su kontrrevoliucija) buvo įkurta 1917 metais, iš karto po Spalio socialistinės revoliucijos Rusijoje, ir yra visų Sovietų Sąjungoje gyvavusių (pvz., KGB) ir tebegyvavusių (pvz., FSB) saugumo institucijų pirmtakė. Neseniai mačiau apie 1980 metus sudarytą Gulago archipelago, tai yra sovietų koncentracijos stovyklų ir KGB kalėjimų, žemėlapi – stovyklų ir kalėjimų SSSR buvo daugiau nei žvaigždžių rugpjūčio nakties danguje. Ir štai čekistas Putinas išrašinėja orderius ne tik pavieniams asmenims ar grupėms, bet ir valstybėms, ir tautoms, ir visam pasauliui. Bauginimas, baimė, teroras, persekiojimas, kankinimas, melas, veidmainystė, priešų ieškojimas ir jų kūrimas, demokratinių vertybių nepaisymas, asmens laisvės ir gyvybės nevertinimas – tai pagrindinės čekisto veiklos kryptys*¹²⁵. Praeities ir šiandienos kontekstų susiejimas nėra pavienis atvejis. Parulskis apie tai kalba ir kituose tekstuose: *Jurijus Felštinskis ir Vladimiras Popovas knygoje „Nuo raudonojo teroro iki mafijinės valstybės“ tyrinėja partijos ir čekistų kovą dėl valdžios. Vladimiras Putinas atvirai prisipažįsta esąs čekistas (o tai pati kruviniausia organizacija Rusijos, gal net pasaulio istorijoje), taigi – čekistai pagaliau nugalėjo. Iš Rusijos pusės nuolat girdėti, kad jie kariauja ne su Ukraina, o su Vakarais, labiausiai – su Amerika. Tai irgi sovietinis diskursas. Kad Amerika didžiausias sovietų priešas, nuolat kartojo Stalinas*¹²⁶.

Kitas svarbus aspektas, kuris ryškiai matomas lyginant prozos rinkinius – ironijos naudojimas kalbant apie viską, kas sukasi aplink sovietinį kontekstą. Pradedant buitimi ir baigiant Sovietų sąjungos, jos lyderių arba pačios totalitarinės sistemos kritika. Negana to, tekstuose, kuriuose kalbama šia tema, dažniau galima sutikti absurdo ir cinizmo elementų negu įprastai. Pavyzdžiui taip rinkinyje *Mano tikėjimo iltys* Parulskis aprašo tuometines keliones traukiniais: „Traukiniais daugiausiai važinėdavo rusai. Jie nusiaudavo batus, atkišdavo ilgus nagus į tako pusę ir važiuodavo per visą Sovietų Sąjungą smirdėdami prakaitu, nemazgotomis kojomis, svogūnais ir degtine“¹²⁷. Skaitant gali pasirodyti, kad tai bus tik pašaipa, tačiau yra ironizuojamos netgi lietuvių tremtys į

¹²⁴ Ten pat. 101.

¹²⁵ PARULSKIS, S. *Patys gražiausi sapnai apie kelią*. Vilnius: Tyto Alba. 2025. 173-174.

¹²⁶ Ten pat. 186.

¹²⁷ PARULSKIS, S. *Mano tikėjimo iltys. Tekstai, atsiradę iš stebėjimo, patirties ir vaizduotės*. Vilnius: Alma littera. 2013. 37-38.

Sibirą: „Lietuviai nemėgo važinėti traukiniais. Jeigu lietuvis įlipdavo į traukinį, jį tuojau pat nuveždavo į Sibirą ir liepdavo būti tremtiniu – nuo dešimties iki dvidešimt penkerių metų“¹²⁸. Šią citatą galima traktuoti ir kaip kartuvių humoro pavyzdį, kadangi Parulskis vieną didžiausių lietuvių tautos tragedijų – tremtį nusprendė įvardinti kaip nenorą važinėti traukiniais. Kartuvių humoro pavyzdį galime rasti ir prozos rinkinio tekste *Telefonai*. Čia apie KGB persekiojimus Parulski atsiliepia ne kaip apie represijas, bet kaip apie komiškas situacijas: *Telefonus turėdavo tikrai saugumiečiai ir skundikai. Būdavo, skundikas nori paskųsti kaimyną, kad tas žiūri pornografinį filmą per Lenkijos televiziją (lenkai buvo labai pamaldūs katalikai, todėl per TV rodydavo švedų ir vokiečių pornografiją), paskambina saugumiečiui ir pasiskundžia. O saugumietis tuo metu pats žiūri pornografinį filmą per Lenkijos TV ir negali eiti suimti pažeidėjo. Todėl skundai apie KGB persekiojimą Lietuvoje XX amžiuje yra gerokai perdėti*¹²⁹. Pasakojant, kokie tada buvo *Lėktuvai*, pereinama net iki visiško absurdo, nes anot Parulskio: „Galiausiai lakūnai tiek prisigerdavo vodkos, jog pamanydavo, kad jie priešų užnugaryje ir kad reikia skubiai subombarduoti Drezdeną ir staiga atidarydavo visas įmanomas lėktuvo angas. Girtos moterys ir vyrai iškrisdavo iš „kukurūzniko“ ir tēkšdavosi į vietinę pelkę, labai išgąsdindami varles ir tarybinio turto grobstytojus“¹³⁰.

Prozos rinkinyje *Amžinybė manęs nejaudina* galime rasti tekstų, kuriuose apie sovietmetį irgi kalbama panašiai. Pavyzdžiui tekste *Ar man gėda sovietinės praeities?* Parulskis kalba apie savo šeimos istoriją ir pasakoja apie atskirus šeimos narių likimus sovietų okupacijos metu. Tačiau šalia to, Parulskis kalba ir apie opią to meto visuomenės problemą – alkoholizmą. Apie šią ydą yra kalbama dviem aspektais. Pirmiausia iš asmeninio gyvenimo patirties: „Mano tėvas buvo atkaklus, aistringas girtuoklis. Jis taip gerdavo, kad atrodė turi slaptą užduotį, tarsi norėtų kažką išsiaiškinti, demansuoti, nugalėti, o gal iškapstyti iš savęs paties. Girtuoklystės srityje jis buvo Džeimsas Bondas – į užgėrimus pasinerdavo kaip į sunkiai įvykdomas, gyvybei pavojingas užduotis, bet vis tiek kažkokiu būdu išlikdavo, išsikapstydavo, išgyvendavo“¹³¹. Be to, Parulskis tęsia visą savo tėvo alkoholizmo „liaupsinimą“: „Mano tėvas buvo alkoholizmo šamanas. Šis ritualas buvo jo gyvenimo kasdienybė“¹³². Aprašęs savo tėvo problemas Parulskis tekste kalba ir aprašo, kaip ši yda yra įsišaknijusi visuomenėje. Negana to, net paaiškina jos reikšmę: „Girtavimas Sovietų Sąjungoje buvo tam tikra kultūros dalis – žmonės gerdavo ne tik norėdami paskandinti sielvartą, gerdavo ir tada, kai reikdavo tvarkyti reikalus, pavyzdžiui, su viršininku ar su žmogumi, iš kurio tikiesi kokios nors naudos. Ir didesniame, ir mažesniame kolektyve alkoholio vartojimas buvo tikras ritualas: sugriauinama kokia nors konfliktinė struktūra, paskui pereinamasis laikotarpis, kai visi apsvaigsta, ir

¹²⁸ Ten pat. 37.

¹²⁹ Ten pat. 42.

¹³⁰ Ten pat. 39.

¹³¹ PARULSKIS, S. *Amžinybė manęs nejaudina*. Vilnius: Alma littera. 2018. 211.

¹³² Ten pat. 212.

galiausiai sukurama nauja santykių struktūra – visi susirenka iš ryto į darbą. Be to, alkoholis buvo ir galimybė atsikratyti visų visuomenės ir valdžios primestų suvaržymų, kaukių ir pabūti savimi“¹³³.

Kitas pavyzdys gali būti prozos rinkinio tekstas *Susvetimėjimas - sovietinių laikų nostalgija*. Tekste samprotaujama, ką reiškia žodis „susvetimėti“. Mąstydamas apie šio žodžio reikšmę autorius prisimena: *Ko gero, tai Sovietų Sąjungoje mokslus baigusių ir ypač didelę Rusijos kultūros įtaką patyrusių žmonių mėgstamas žodis. Esą anais laikais mes virtuvėse būdavom broliai ir seserys, o dabar susvetimėjome*¹³⁴. Be to, autorius priduria: *Anksčiau (tarkim, sovietų laikais) žmogus negalėjo susvetimėti, nes niekas jam neleido būti vienam. Milžiniškoje sovietų imperijoje didžioji dauguma žmonių gyveno bendrabučiuose, komunaliniuose butuose, o tie, kuriems visai nepasisėkė - konclageriuose ir kalėjimuose. Be abejo, tokiomis sąlygomis, kai negali net nusišikti nestebimas kokio nors artimo (pavyzdžiui, prižiūrėtojo) akių, sunku susvetimėti*¹³⁵.

Prozos rinkinyje *Patys gražiausi sapnai apie kelią* sovietinė praeitis ir jos pailikimas irgi yra pasikartojanti tema. Lygiai taip pat, kaip ir praeituose rinkiniuose kalbėdamas apie sovietmetį, Parulskis tekstuose svyruoja nuo savo paties prisiminų iki sovietinės sistemos dekonstravimo ir jos pasėkmių visuomenei. Tarkime, *Gyvenimo karo paunksmėje* penktame tekste Parulskis pasakoja: *Dabar, kai Rusija tapo didžiausia rakštimi subinėje, prisimenu anekdotinių situacijų iš sovietų armijos: vyresnysis leitenantas išsiveda kuopą į taktikos mokymus, atsigula po krūmu, - nes vakar nusitašė, - išstato sargybą ir iki pietų miega. Tie, kas nestovi sargyboje, irgi miega, rūko, svajoja. Arba: skamba aliarmo signalas, prasideda pratybos, bet dalis technikos neišvažiuoja iš garažų, nes paprasčiausiai neužsiveda, „dedovščina“ veikia ir transporto sektorių – jauni vairuotojai turi atiduoti detales vyresniems, o detalių Sovietų Sąjungoje trūko visur ir visada... Betonuojame aikšteles sraigtasparniams, primasis nusileidęs orlaivis įlūžta, nes kareivių darbas kaip ir visoje Sovietų Sąjungoje – atbulomis rankomis, o ir dalis cemento, be abejo, buvo kam nors parduota*¹³⁶. Tai prisiminęs Parulskis daro išvadą: *Viena vertus juokinga, kita vertus armijoje (kaip ir visose kitose srityse, įskaitant ir kalėjimą) atsispindėjo tai, kad buvo būdinga visai sovietinei sistemai – nuolatinis chaosas, tinginystė, veidmainystė, fasadinė veikla, alkoholinis eskapizmas, „pofigizmas“, „tufta“... Vis dėlto, po šia karikatūriška anekdotiška sovietų, o dabar Rusijos valstybės kauke visuomet slėpėsi ir slypi prievarta, žiaurumas, sadizmas, žmogaus gyvybės (ką jau kalbėti apie teises) nuvertinimas*¹³⁷. Bet jau anksčiau minėtame tekste *Lietuva brangi – srutų Venecija* Parulskis kalba labai rimtai ir dekonstruoja pačią tuometinę sistemą: „Nė viena valstybė pasaulyje taip žiauriai, bukaprotiškai kaip Sovietų Sąjunga nekariavo prieš savo, prieš savo piliečius, tokiu mastu nežudė jų, nekankino,

¹³³ Ten pat. 211-212.

¹³⁴ Ten pat. 108.

¹³⁵ Ten pat. 109

¹³⁶ PARULSKIS, S. *Patys gražiausi sapnai apie kelią*. Vilnius: Tyto Alba. 2025. 184.

¹³⁷ Ten pat. 184.

nepersekiojo. Ir tai mūsų pasąmonė išsaugojo iki šiol: baimė, nepasitikėjimas valdžia, kaimynu, bet kuo, kas toliau mūsų kiemo“¹³⁸. Kalbėdamas šiomis temomis Parulskis taip pat nestokoja ironijos.

Iš esmės šioje sovietinėje temoje susipina visos anščiau apžvelgtos ironijos funkcijos. Čia ironija ryškiausiai tarnauja ir kaip stiliaus, ir kaip mąstymo priemonė. Parulskis labai dažnai ir tiesiogiai kalba apie sovietinės sistemos žiaurumą, absurda ir barbariškumą. Prasidėjus karui rinkinyje Parulskis kalba apie šias blogybes ir kaip jos atsiskleidžia bei tęsiasi šiandien Rusijos pradėtame kare prieš Ukrainą. Tačiau tekstai neturi tik rimto tono, kuris natūraliai atsiranda kalbant tokiomis temomis. Pateiktose *Lietuva brangi – srutų Venecija* ištraukose matyti, kaip tai atsiskleidžia. Atsižvelgiant į ironijos retorinę pusę, ji šioje temoje yra naudojama plačiai ir dėl ko, kad jos pagalba Parulskis gali lengviau sukurti žodinį paveikslą. Šiuo atveju, to paveikslo tikslas – nusakyti konteksto blogumą. Atsakymą, kodėl Parulskis kalba apie sovietines patirtis netiesiogiai galima rasti prozos rinkinio tekste *Mintys apie pasitikėjimą*: „Dabar madinga kalbėti apie traumines patirtis, apie tai, kaip reikia jomis dalintis, gydyti or gydytis. Gal ir padeda, nežinau. Kita vertus, skiedalai apie traumas yra dar vienas būdas reklamuotis, tai dar viena asmenukė (viena ar tūkstantis, ne taip svarbu) viešojoje erdvėje“¹³⁹. Parulskis ironizuoja kalbėjimą apie traumas kaip „madingą“, tačiau bene dažniausiai rašo apie sovietmetį būtent iš trauminės perspektyvos. Šiuo atveju net ir sovietiniame kontekste Parulskis užsiima autoironija. Kalbėdamas sovietine tema ir joje aprėpdamas daug skirtingų požiūrio taškų, Parulskis užsiima pastovia saviterapija ir tai tampa metodu priimti ir galbūt net susitaikyti su savo praeitimi: savo kaip asmens ir savo kaip šalies piliečio. Neveltui pateiktoje citatoje Parulskis pamini gydymą ir gydymąsi. Kartuvių humoras, kuris atsiranda kalbant apie buvusios sistemos blogį ir išreiškiamas per ironiją, Parulskiui palengvina egzistenciją. Tokiu būdu kaip pats autorius pamini prozos rinkinyje *Amžinybė manęs nejaudina* padeda surasti tinkamą vietą šiai praeičiai¹⁴⁰.

¹³⁸ Ten pat. 194.

¹³⁹ Ten pat. 189.

¹⁴⁰ PARULSKIS, S. *Amžinybė manęs nejaudina*. Vilnius: Alma littera. 2018. 95-97.

IŠVADOS

- 1) Sigitas Parulskio prozos rinktinėje *Patys gražiausi sapnai apie kelią* tekstuose ironija kaip instrumentas yra vartojamas skirtingais aspektais. Dėl šios priežasties ironijos vaidmuo ir funkcija tekstuose nėra pastovi ir vienoda.
- 2) Retorinės priemonės, tokios kaip ironija ir dažnai iš jos atsirandantis sarkazmas, komiškumas, absurdas padeda Sigitui Parulskiui sukurti, išlaikyti ir plėtoti savitą tekstų stilių. Šių retorinių priemonių pastovus vartojimas Sigitas Parulskio kalbą padaro unikalią jam ir tokiu būdu jis gali išskirti save iš kitų rašytojų. Stilios svarbą autorius išskiria ir savo kūryboje, ir už jos ribų.
- 3) Sigitas Parulskis pasitelkia sokratiškąją ironiją norėdamas paskatinti mąstymo procesą. Tokiu būdu Sigitas Parulskis prozos rinktinėje *Patys gražiausi sapnai apie kelią* samprotauja įvairiomis temomis. Tai dažnai yra daroma iškeliant klausimus ir samprotavimas prasideda atsispiriant nuo jų. Toks mąstymo būdas turi padėti surasti atsakymus į rūpimus klausimus. Tačiau dažnu atveju tekste atsakymai nėra pateikiami tiesiogiai, yra paliekama kaip atvira atsakymo interpretavimo erdvė viską atsakyti pačiam skaitytojui.
- 4) Sigitas Parulskio kūryba prozos rinktinėje *Patys gražiausi sapnai apie kelią* pasižymi suvaldyta ironija, kuri gali būti nukreipta į patį autorių dėl įvairių priežasčių ar aplinkybių. Tai darydamas Parulskis žiūri į save ir į aplinką iš šalies taip viską analizuodamas ir dekonstruodamas. Suvaldyta ironija matoma netik Parulskio kaip kūrėjo darbuose, bet ir už jo kūrybos ribų. Ir jų metu Parulskis ironizuoja ir save, ir aplinką. Todėl Parulskis atitinka Kierkegaardo nuostatą, kad ironijos įvaldytoju gali būti laikomas tik tas individas, kuris efektyviai ją naudoja kūryboje ir asmeniniame gyvenime. Tą galima pastebėti nagrinėjant autoriaus interviu spaudai, radijo laidose ar prozos rinktinės pristatyme kuomet Sigitas Parulskis ironiškai žvelgia ir į save, ir į aplinką. Tai leidžia teigti, kad Sigitą Parulskį galima laikyti įvaldžiusiu ironiją pagal kriterijus, kurios išskyrė Kierkegaardas.
- 5) Kalbėjimas apie sovietinę praeitį Sigitas Parulskio prozoje veikia kaip terapinis metodas. Taip yra todėl, kad dažnai šiame kontekste kalbama apie to laikotarpio sukeltas traumas jam pačiam arba visai tuometinei visuomenei. Soviamečio tema tęsiasi nuo senesnių prozos rinktinių iki pat naujausios prozos rinktinės *Patys gražiausi sapnai apie kelią*. Galima teigti, kad tai yra ilgalaikis metodas priimti savo asmeninę praeitį sovietmečiu ir Lietuvos istorinę praeitį sovietų okupacijos metu. Dėl tos pačios priežasties Sigitas Parulskio kūryboje atsiranda ir kartuvių humoras, kaip papildoma priemonė terapijai.

Irony in Sigitas Parulskis' Prose Collection “Patys gražiausi sapnai apie kelią (The Most Beautiful Dreams about the Road)”

SUMMARY

Sigitas Parulskis - Lithuanian poet and essayist, playwrighter and literary critic, winner of many literary prizes. Literary critic and philosopher Jūratė Baranova identifies self-irony and paradox as the first "trace" of Parulskis essayistic work. Even Parulskis himself has described his work as containing a large dose of irony and self-irony. Large amounts of irony become the author's calling card and therefore often referred to as Parulskis-like irony. However, in the author's work, it also serves as a tool for thinking about life and raising questions related to everyday life, morality, or even culture and existence. A similar understanding and definition of irony can be found in ancient Greek literature and philosophy. Irony is also used as a stylistic device. Sigitas Parulskis himself notes that style is particularly important to him, as it is a distinguishing feature of a writer. It helps you stand out from other creators. In his book *The Most Beautiful Dreams About the Road* text called *About the history* author himself writes: "I don't write a story for easy reading, it's a commercial conveyor belt task, not a literature I enjoy."

Irony from a philosophical perspective has been examined in scientific articles and books. When it comes to the works of Sigitas Parulskis, the element of irony is quite often noticed and emphasized in reviews. The element of irony in the works of Sigitas Parulskis has been examined in scientific works by Marijus Šidlauskas and Jūratė Baranova. However, Parulskis works has not been examined in scientific works from both a rhetorical and a philosophical perspective. In addition, previously unstudied works of the author are used for scientific work.

The aim of the work is to analyze the expression of irony in the prose works of Sigitas Parulskis and how irony and its use influence his work. To achieve the aim, the following tasks are set:

- 1) to define the concept of irony in rhetoric;
- 2) to define the concept of irony in philosophy;
- 3) to reveal how irony is used in Sigitas Parulskis prose collection “Patys gražiausi sapnai apie kelią” (*The Most Beautiful Dreams about the Road*);

The first half of the theoretical part, *Theory of Irony in Rhetoric*, delves into theoretical sources that discuss irony and its use in rhetoric, and based on them, reviews how the use of irony can be useful. In addition, the main concepts related to the topic of irony are introduced and theories of irony related to communication are reviewed.

The second half of the theoretical part, Theory of Irony in Philosophy, is intended to review how irony has been treated from a philosophical perspective in different historical periods and why it was used. Based on sources, the subtopic discusses Socratic irony in more detail, briefly describes the perception of irony by German romantics. Finally, the subtopic introduces the concept of controlled irony, provides its explanation and examples of where such irony can be used.

The practical part of the work presents the researched collection of the author's prose The Most Beautiful Dreams of the Road and the texts printed there, and briefly introduces the chapters of the book. The practical part of the work is divided into five subtopics: Irony in Sigitas Parulskis' prose: a rhetorical perspective, Expression of the comedy through irony in Sigitas Parulskis' prose, Socratic irony in Sigitas Parulskis' prose, Controlled irony and auto-irony in Sigitas Parulskis' prose, and Analysis of the historical past through irony in Sigitas Parulskis' prose.

Key words: irony, prose, philosophy, rhetoric.

LITERATŪRA

1. Alper, M., 2025. *Sigitas Parulskis: aš kaip Holivudas, užsiimu svajonių ir sapnų gamyba*. Prieiga: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2495725/sigitas-parulskis-as-kaip-holivudas-uzsiimu-svajonių-ir-sapnų-gamyba> [Žr. 2025 02 28].
2. Anthony Jeselnik: *Bones and All*. 2024. [filmas] Netflix.
3. Bachmetjevas, V., 2020. Suvaldyta ironija Kierkegaard'o mąstyme: Išorybės ir vidujybės aspektai. *Darbai ir dienos*, 74, p. 35–52. Prieiga: <https://www.lituanistika.lt/content/91033> [Žr. 2025 04 19].
4. Baranova, J., 2005. Sigito Parulskio pasakotojų pėdsakais. *Metai*. Prieiga: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=14003#sdfootnote1sym> [Žr. 2025 03 15].
5. Baranovas, R., 2020. Prieš ironiją. *Šiaurės Atėnai*. Prieiga: <http://www.satenai.lt/2020/02/07/pries-ironija> [Žr. 2025 04 12].
6. Bergson, H., 2014. *Juokas: studija apie komizmo reikšmę*. Vilnius: Vaga.
7. Colebrook, C., 2004. *Irony*. Simultaneously published in the USA and Canada.
8. Green, M., 2017. *Irony as expression (of a Sense of the Absurd)*. Prieiga internete: <https://newprairiepress.org/biyclc/vol12/iss1/1/> [Žr. 2025 03 27].
9. Koženiauskienė, R., 2001. *Retorika: iškalbos stilistika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
10. Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, 2025 *Ar įmanoma surasti kelią į kančios įveiką? Homo cultus. Paribio pokalbiai*. Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=K96XIWYTKFQ> [Žr. 2025 02 12].
11. Parulskis, S., 2018. *Amžinybė manęs nejaudina*. Vilnius: Alma littera.
12. Parulskis, S., 2013. *Mano tikėjimo iltys. Tekstai, atsiradę iš stebėjimo, patirties ir vaizduotės*. Vilnius: Alma littera.
13. Parulskis, S., 2025. *Patys gražiausi sapnai apie kelią*. Vilnius: Tyto Alba.
14. Šidlauskas, M., 2018. Ironiškosios sacrum / profanum kaukės: Sigito Parulskio atvejis In: *Krikščionybė ir šiuolaikinė lietuvių literatūra*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 383-397. Prieiga: <https://www.lituanistika.lt/content/92464> [Žr. 2025 05 16].
15. Vasiliauskas, S., 2025. Sigitas Parulskis: „Kiekviena palaima turi kančios šešėlį“. Rašytoją Sigitą Parulskį kalbina Saulius Vasiliauskas. *Metai*. Prieiga: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=23557> [Žr. 2025 02 11].

16. Vilniaus knygų mugė, 2025. *Sigito Parulskio jubiliejinis renginys „Patys gražiausi sapnai apie kelią“*. Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=qxpVW316NU8> [Žr. 2025 04 28].
17. Quintilian, 1920. *Institutio Oratoria*. Book VIII. Prieiga: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Quintilian/Institutio_Oratoria/8B*.html [Žr. 2025 02 19].